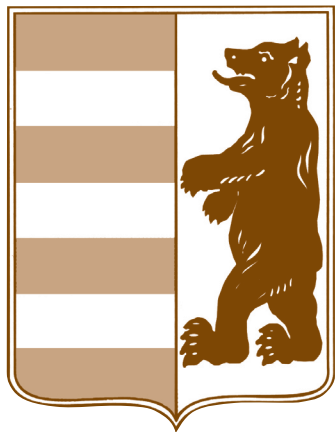

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

2|2017

Valná hromada 2017 | Profesor Ivan Pop: Rusínská společnost v době pseudoreforem v SSSR | V Jirkově se opět setkali krajané ze Skejuše | Folklorní soubor Poľana z Jarabiny v Praze | Válečné obrázky z Lopuchova | Jak se cítí Rusíni v Česku? | Židovské transporty z Podkarpatské Rusi

Nové stromy ze „starých“ kořenů

Mnozí z nás se zamýšlejí nad svými rodnými kořeny. Zvláště, jsou-li jinde, než tam, kde dnes žijeme. Je zajímavé a také důležité vědět, odkud pocházíme, jakým mateřským jazykem mluvili naši rodiče či prarodiče, kde a jak prožili své mládí. Vydáváme se po stopách předků, hledáme rodné domy, ulice, přátele či známé, s nimiž naši rodiče prožili kus života. Často se tak setkáme s nečekaným překvapením, jako například kytarista Štěpán Rak, který se o svém původu dozvěděl v dospělém věku. Vyprávěl o tom na besedě v Domě národnostních menšin.

O tom, že máme zájem o své rodové dějiny, svědčí i naše poštovní rubrika, do níž přicházejí dotazy, výzvy či osobní příběhy, které volají po pokračování. Rádi je uveřejňujeme; někdy se s pomocí našich čtenářů i podaří leccos nového zjistit. Třeba se to povede i tentokrát na výzvu pana doktora Fehéra, otištěnou na poslední straně. Snaží najít příbuzné svého dědečka narozeného v Berehově.

Stává se také, že podobně jako Štěpána Raka, i další jedince s podkarpatskými kořeny inspiruje jejich původ nejen k hledání. Je pro ně podnětem k tvůrčím aktivitám. V minulém čísle jsme zveřejnili dopis plzeňského gymnazisty Jakuba Vlacha, který se rozhodl zpracovat téma deportací Židů z Podkarpatské Rusi za druhé světové války a zajímal se o informace, literaturu a dokumenty. Prvotním motivem pro téma, jemuž se Jakub věnuje, je osud jeho babičky pocházející z podkarpatoruské Teresvy. Nakonec však svou studii vytvořenou v rámci studentské odborné činnosti pojal mnohem hlouběji. Právem byl jeho text oceněn.

Podobně osobní i kreativní vztah k Podkarpatské Rusi má mladá absolventka historie na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, která právě v těchto dnech putuje rusínskými městy a vesnicemi. (Celé jméno neuvádíme, protože jsme ji nepožádali o dovolu.) Chce tam strávit celé léto, pomáhat humanitárním organizacím, naslouchat příběhům místních lidí, navštívit pamětihodnosti, vnímat kouzlo kraje. A pak o tom napsat reportáže, črty, možná povídky.

Máme radost, že se mladí lidé zajímají o dějiny i současnost Podkarpatské Rusi, a že řada z nich má i osobní motivaci. Jsme potěšeni (nejen) turistickou zvědavostí nadšených cestovatelů, kteří se vydávají za půvaby přírody a pamětihodností. A vůbec nejvíce oceňujeme, že zájem mnoha z nich se proměňuje v činy – v hodnotné aktivity, které mohou obohatit a inspirovat i další. Jako historický text Jakuba Vlacha či příští črty mladé učitelky Báry.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Foto: Tomáš Pilát

Štěpán Rak hrál, zpíval i vyprávěl nadšenému publiku v Domě národnostních menšin

Mezi svými

„Jsem tvůj bratr Volodymyr,“ podával ruku Štěpánu Rakovi štíhlý prošeďavý muž. Překvapivé setkání se odehrálo před několika lety v přímém přenosu ukrajinské televize – aniž o tom kytarista předem věděl. Bylo výsledkem pátrání po sourozencích, na němž se vedle televize podílel i náš zastupitelský úřad a další pomocníci.

Pan profesor Rak zjistil fakta o svém rusínském původu velmi pozdě, jeho adoptivní maminka o tom zanechala dopis, který si mohl přečíst až po její smrti. Postupně se pak dovídala, že pokrevní matka se jmenovala Vasylyna Slivková, prošla sovětským gulagem, byla zdravotnicí v československé armádě, účastnila se bojů u Dukly. Vinou nešťastných okolností musela malého synka nechat v Čechách... Teprve po mnoha letech, kdy už nebyla naživu, její syn zjistil, odkud pochází, a že má na Podkarpatské Rusi příbuzné. Od té doby tam několikrát byl a také koncertoval v Užhorodě, Mukachevu, Chustu i v dalších městech. Také syn Matěj navštívil zemi svých předků, „a přijel nadšený“, líčil otec. Vasylyna Slivková i její matka pocházely z malé vesnice Šandrov

u Chustu, byly pokřtěny ve zdejší kostelíčku.

O tom všem Štěpán Rak poutavě vyprávěl účastníkům besedy 29. března ve společenském sále pražského Domu národnostních menšin. A hlavně hrál. Jednotlivá hudební čísla doprovázel nejen osobním příběhem, ale také informacemi o skladbách. Odložený koncert – v původním lednovém termínu umělec nemohl pro nemoc přijít – se setkal s velkým úspěchem, zcela zaplněný sál dlouho nechtěl hosta pustit. Lahodný hudební koktejl obsahoval ukázky z Rakova bohatého repertoáru, ať šlo o komponované pořady které vytváří a představuje společně s recitátorem Alfrédem Střejčkem, či o společné dubnové koncertní vystoupení např. s violistkou Jitkou Hosprovou a dalšími komorními soubory. Vedle virtuózních kusů zazněly v programu i populární písničky (mimořádně, Štěpán Rak výtečně zpívá, a během vystoupení si i občas zapískal), a půvabné skladbičky „lehčí“ múzy. A představil samozřejmě také vlastní kompozice a improvizace, vždyť je také uznávaným skladatelem a řadu svých skladeb nahrál na CD.

Pokračování na straně 3

Valná hromada 2017

Pravidelná valná hromada Společnosti přátel Podkarpatské Rusi proběhla v sobotu 8. dubna 2017 ve Společenském sále Domu národnostních menšin v Praze. Zhodnotili jsme naše aktivity v uplynulém období a nastínili předběžné plány pro nejbližší měsíce, vyslechli aktuální informace, zvolili výkonný výbor a v diskusi probrali některé podněty.

Na uvítanou zazpíval náš věrný soubor Skejušan několik rusínských písní, poté uvítal přítomné předseda SPPR Jan Čopík. Ten také všechny vyzval, aby minutou ticha uctili památku nedávno zemřelého Vlastimila Svobody.

Poté předseda přednesl za výkonný výbor zprávu o činnosti organizace v uplynulém období (otiskujeme níže) a tajemnice Dagmar Březinová seznámila valnou hromadu s hospodařením a stavem pokladny.

Se zprávou o bohaté činnosti folklorního souboru Skejušan Chomutov v uplynulém roce vystoupila jeho vedoucí Kateřina Romaňáková. Výtah z hodnocení Skejušanu uveřejňujeme na jiném místě tohoto čísla. (Se zprávami z odboček budou členové seznámeni dodatečně.)

Orgány Společnosti byly zvoleny v staronovém složení.

Výkonný výbor: Sofie Bolshaková, Dagmar Březinová, Jan Čopík, Jiří Havel, Tomáš Pilát, Bruno Sopko

Revizní komise: Marie Bartošová, Kateřina Romaňáková, Eva Tittelbachová.

V diskusi zaznělo několik informací a podnětů.

Obsáhleji se hovořilo o možném uskutečnění zájezdu na Podkarpatskou Rus, zatím však se pro něj nenašlo dost zájemců. Na našich webových stránkách i v časopise budeme proto znovu vyzývat, aby se zájemci přihlásili. Hovořilo se také o značném zájmu médií o rusínské téma a Podkarpatskou Rus. V magazínu ČRo Plus máme nejméně jednou měsíčně pravidelný příspěvek s rusínskou tematikou; Česká televize natáčela setkání se kytaristou Štěpánem Rakem (vysíláno 26. 5.). Ještě aktivnější je v této oblasti slovenská televize.

Zástupci Skejušanu pozvali členy Společnosti na setkání Skejušanů a jejich příznivců. (Konalo se 13. května tr. a přijely na ně Dagmar Březinová a Agáta Pilátová.) Byla řeč také o stavu brněnské odbočky i o dalších tématech. V závěru shromáždění se v přilehlé kavárně při občerstvení neformálně mluvilo o dalších problémech i námětech.

Foto Tomáš Pilát

Valná hromada se tentokrát konala v komorním uskupení; mnozí naši členové dali zřejmě přednost jarnímu úklidu bytů a letních sídel. Škoda, vždyť valná hromada je, či by aspoň měla být příležitostí pro výměnu názorů a podnětů, pro připomínky a nápady příslušníků naší organizace.

ap

Skejušan neúnnavně putuje s písněmi a scénkami

*Z vystoupení vedoucí souboru **KATEŘINY ROMAŇÁKOVÉ***

Folklorní soubor Skejušan v Chomutově vystoupil v roce 2016 na 38 akcích; řadu z nich organizoval spolek sám, na jiných se spolupodílel, na další byl pozván různými organizacemi a vedením festivalů. Soubor rozdával lidem radost a především předváděl scénky, zvyky a písně našich rodičů a prarodičů. Hlavním cílem souboru je, aby i mladá generace poznala, jak žili Rusíni v minulosti a také jak žije rusínská menšina v našem krásném městě Chomutově dnes. Mnoho našich potomků vystudovalo střední školy, hodně je i těch, kteří mají vysokoškolské vzdělání a zastávají zodpovědné funkce.

Snažíme se prezentovat výsledky své činnosti na veřejnosti – na folklorních festivalech, církev-

Foto Tomáš Pilát

Skejušan na valné hromadě

ních akcích i lidových slavnostech. Naši činnost sleduje i regionální televize, která natáčela např. rozhovor s vedoucí souboru a natočila i některé scénky a písně. Naše vystoupení se objevilo i na YouTube.

Ke konci roku 2016 měl soubor Skejušan 22 dospělých členů. V uplynulém období jsme uspořádali např. řadu akcí, např. Tříkrálové vystoupení, účinkování na velikonoční liturgii ve staroslověnětině v kostele sv. Barborky v Chomutově, spojené se svěcením paschy, společnou dovolenou v Chorvatsku, mikulášskou nadílku pro děti, vánoční slavnost na oslavu závěru roku.

Soubor se podílel na akcích Společnosti přátel Podkarpatské Rusi (křest rusínské kuchyně Prostřeno na Podkarpatské Rusi), na

několika velikonočních i jiných slavnostech, na festivalech (kupř. na festivalu v Kamience na Slovensku, kde mají členové souboru své rodné kořeny, či na Janošíkově dukátu v Rožnově pod Radhoštěm, na Dnech národnostních menšin v Sokolově aj.). Byl pozván i do archeologického skanzenu v Březně u Loun, kde měl čtyři vystoupení s rusínskými písněmi a scénkami: Požehnání, Čepení, Draní peří a Kréma. Vystoupení Skejušanu se opakovaně těšila pozornost médií.

Někdejší členka souboru Irina Malinová společně se spoluautory napsala o Skejušanu hodnotnou odbornou studii Skejuš – Skejušan – Skejušan (o knize informujeme na jiném místě), která je nejen poučným, ale také poutavým čtením.

Kateřina Romaňáková

Mezi svými

Dokončení ze strany 1

Zároveň je to ovšem i vnitřně bohatý renesanční člověk. Aktivně se zajímá o spoustu dalších odborných i relaxačních témat. Například je znalec a citel čaje (vydal album *Chvála čaje*), má rád historii – což dokazuje společně s Alfrédem Strejčkem hudebně historickými pořady. A hodně času i zájmu věnuje astrologii. Dovede o ní poutavě hovořit, podílel se na knize astrologa Štěpána Urbana *Dvanáct znamení lásky*.

Dvacáté sedmé výročí Skejušanu

Rok se s rokem sešel; sešli se znovu i „Skejušané“. Jako vždycky v polovině května – letos to vyšlo na sobotu 13. 5. – pozval populární folklorní soubor Skejušan krajany, přátele, příznivce, publikum z blízkého i vzdálenějšího okolí. Všichni přijeli oslavit dvacáté sedmé výročí vzniku souboru. Tato setkání jsou už tradiční, ale program pokaždé jiný, čerstvý.

Společně s dalšími hostujícími soubory připravil Skejušan bohaté a pestré odpoledne. Konalo se opět ve vlídném sále rekonstruované divadelní budovy v Jirkově nedaleko Chomutova, kde je prostorné pódium, příhodné stolové zařízení, dostatek místa. Bylo plno, publikum se zjevně těšilo na program i na „svůj“ Skejušan. A také na taneční zábavu, již tato setkání pokaždé vrcholí.

Po uvítání a krátkých pozdravných projevech zahájil domácí soubor sled vystoupení, jež moderovala Marta Paulová-Lojková. Úvodem zaznělo několik prvních rusínských písniček, Skejušan pak jako hostitelský soubor vystoupil během programu ještě několikrát. Jako příjemné překvapení si připravil půvabnou scénku *Křtiny*, v níž připomněl tradiční lidový obřad důležitý pro život rusínské rodiny i celé obce. Soubor s chutí a elánem předvedl dávný rituál jako živé, dynamické pásmo písniček a mluveného slova, v němž nechyběly vážné okamžiky ani humor, lahodně znějící rusínské slovo a poezie. Na scéně bylo přítomno i nezbytné symbolické dělátko. Skejušan už několikrát prokázal, že oživování lidových obřadů patří k jeho silným stránkám, že je ztvárňuje rád a dobře. Tak tomu bylo i tentokrát.

Pěkně zněla i „neobřadní“ hudební čísla. Nejednu písničku, kterou soubor zpíval, zanovalo i obecenstvo v sále.

Poľana velice zblízka

Poslední dubnovou sobotu rozezpíval společenský sál Domu národnostních menšin mimořádný folklorní soubor Poľana z rusínské vsi Jarabina na Slovensku. Tvoří jej ženy z jedné vesnice, které vede Anna Derevaniková. Ta rovněž z této vsi pochází, ale jako vysokoškolská učitelka působí už o nějaký kilometr dál. O soubor, který se v průběhu let vypracoval v přední folklorní těleso, se však stále po umělecké stránce skvěle stará. Členky souboru představily v Praze, dramaturgicky promyšlený, dobře sestavený program na vysoké interpretační úrovni. Přednesly písně pracovní, obřadní, milostné i blok mírně hanbatých, ale

Štěpán Rak působí jako vysokoškolský profesor kytary (stal se jím jako vůbec první kytarový pedagog na Hudební fakultě AMU). Především je ale skvělý kytarista. Jeho hra pohládá i rozpálí, uklidňuje i vzruší. A má co nabídnout i očím – sledovat, s jakou jistotou, energií, temperamentem a hned zas s konejšivou pohodou kmitají jeho prsty po strunách, je zážitek.

Když jsme se pana profesora zeptali, jestli se v jeho hudbě projevují rodné kořeny, stručně odpověděl: „Já to mám v krvi.“ Ostatně, právě před chvílí k němu přistoupil jeden z posluchačů a pochvaloval si, že v Rakově hudbě skuteč-

ně slyší rusínské motivy. „Je to tam, aniž bych si to vždycky uvědomil,“ soudí virtuos. A dodává, že si z Podkarpátí přivezl řadu lidových písniček, desky i noty, a „rád bych z toho brzy něco udělal, abych důstojně oslavil svůj původ...“

K jarnímu koncertu Štěpána Raka stojí za to připomenout, že u něj byla i Česká televize a natočila pořad, který se vysílal 26. května v magazínu *Sousedé*. A rozhlasový magazín *Mezi námi*, uvedl 15. dubna rozhovor se Štěpánem Rakem. Pokud jste to v rozhlasovém či televizním programu nestihli, najdete si tyto pořady v archivu obou médií.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Křtiny v podání Skejušanu

Jako hosté byly letos pozvány dvě folklorní skupiny, Lemkovská Kyczera z polské Legnice a ruský ansámbl Kozáci Vltavy z Prahy. Kyczera na vysoké úrovni hraje, zpívá a tančí lemkovský, tj. rusínský folklor. Vznikla v roce 1991 a vypracovala se na špičku souborů svého oboru, je vysoce hodnocena a uznávána doma i v zahraničí. Pravidelně ji zvu na mezinárodní festivaly. Program v Jirkově výrazně obohatila skvěle připraveným a výtečně předvedeným vystoupením. Skejušanu patří uznání za to, že se mu tento soubor podařilo dostat na jirkovské pódium. Kyczera má profesionální vedení, o čemž přesvědčivě vypovídá jeho vysoká hudební i taneční úroveň. Má vlastní kapelu, skvělé sólisty, temperamentní a dobře sehrané tanečníky. Členy souboru jsou vesměs mladí lidé, což se příznivě projevuje na celkovém dojmu. Program rusínský a s velkým smyslem pro kontakt s publikem uváděl vedoucí souboru Jerzy Starzynski. (Poznámka na okraj: předběžně jsme se ho ze-

ptali, zda by soubor přijel i do Prahy, a dostali jsme kladnou odpověď.)

Ruský soubor z Prahy Kozáci Vltavy, který na jirkovském pódium také vystoupil, má kvalitní zpěváky i hudební doprovod. Připravil si atraktivní program, který se publiku líbil. Stejně jako celý průběh odpoledne. Obecenstvo živě reagovalo, přidávalo se rytmickým potleskem, někdy i zpěvem. Všichni byli spokojeni nejen s jednotlivými čísly, ale také s atmosférou vládnoucí v sále i kuloárech, neformální srdečností, s bezprostředním chováním „Skejušanů“ i laskavou péčí, kterou věnovali přípravě programu. Pěkná výzdoba, zákusky na stolech, prostor pro setkání přátel a příbuzných. Byl čas vyměnit si rodinné informace, prohlédnout fotografie, povědět si, v které rodině se narodil nový vnouček, kde byla svatba, kdo v průběhu roku oslavil jubileum.

Zkrátka, skejušská oslava proběhla jako vždycky: příjemně, přátelsky, s písničkami. Jak už to mezi Rusíny bývá. **ap**

půvabně humorných písniček „s hvězdičkou“. Nakonec – vzhledem k nedávným velikonočním svátkům – zazpívaly i „Christos voskres“; publikum dojatě i radostně zpívalo s nimi.

Folklorní soubor Poľana – Jarabina existuje

od čtyřicátých let minulého století. Tak, jako většina souborů procházel obdobími úspěchů a slávy, ale i nezájmu o souborovou práci. K obnově došlo v roce 1978. Soubor zpracovává zvyky a obyčeje z oblasti rusínské obce Jarabina. Na vysoké úrovni je především ženská pěvecká skupina, která je nosnou částí souboru. Poľana se každoročně účastní všech rusínských festivalů – Svidník, Kamienka, Bardějov, navíc je zván na významné slovenské festivaly (Východná, Detva, Terchová, Liptovská Teplička, Hrušov, ...). Zajíždí i do sousedních států (Polsko, Ukrajina, Česká republika). Výsledkem usilovné a cílevědomé práce souboru, především pěvecké skupiny, jsou četné nahrávky regionálních písní, které vyšly na CD. **ap**

O činnosti organizace v uplynulém období

Zprávu za výkonný výbor SPPR přednesl na valné hromadě předseda Jan Čopík

Od valné hromady (30. dubna 2016) pracoval výkonný výbor v šestičlenném složení: Sofie Bolshaková, Dagmar Březinová, Jan Čopík, Jiří Havel, Tomáš Pilát a Bruno Sopko. Předsedou byl Jan Čopík a tajemnicí Dagmar Březinová. V červnu 2016 bohužel zemřel dlouholetý člen výkonného výboru Vlastimil Svoboda.

Členství v institucích, poradních a iniciativních orgánech

Zastoupení SPPR v různých orgánech se od roku 2016 nezměnilo. Členové se podílejí na práci čtyř poradních orgánů či komisí. Tajemnice Dagmar Březinová je členkou Rady vlády pro národnostní menšiny (poradního a iniciativního orgánu Vlády ČR pro otázky týkající se národnostních menšin). Agáta Pilátová zasedá v Programové radě Domu národnostních menšin Praha. Jiří Havel působí ve Výběrové dotační komisi Ministerstva kultury ČR pro podporu, rozšiřování a přijímání informací v jazycích menšin (periodické tiskoviny) a Jan Čopík je členem Poradního sboru náměstkyne ministra kultury pro otázky národnostní kultury (hodnocení projektů na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin).

Granty – finanční příspěvky

Společnosti se každoročně daří získávat finanční podporu na vydávání časopisu Podkarpatská Rus. Jde o grantové projekty z programu Ministerstva kultury ČR pro vydávání periodických tiskovin národnostních menšin. Na rok 2017 činí podpora 90 tisíc Kč, stejné částky se podařilo získat i v letech 2015 a 2016. V letošním roce 2017 Společnost dále získala grant 50 tisíc Kč na vydání knihy fotografií Rudolfa Štursy s pracovním názvem Země zaslíbená (program Ministerstva kultury na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin). Fotografie prezentované v projektu provázejícím žádost o grant vzbudily mezi členy komise velký pozitivní ohlas.

Publikační aktivity (včetně připravovaných) Společnost pravidelně vydává časopis Podkarpatská Rus. Každoročně vycházejí čtyři čísla v nákladu 700 výtisků. Časopis dostávají všichni členové společnosti a je také distribuován na akcích pořádaných či spolupořádaných Společností. Je rovněž zasílán spolupracujícím institucím a organizacím (např. Klub T. G. Masaryka v Užhorodě, Muzeum Ivana Olbrachta v Koločavě, oddělení „Karpátika“ Užhorodské národní univerzity apod.).

Společně s Klubem T. G. Masaryka v Užhorodě se Společnost jako celek i někteří její členové podíleli v roce 2016 na vydání reprintu knihy Podkarpatská Rus v minulosti a přítomnosti (knihy poprvé vyšla v roce 1931). Po dovezení většího počtu kusů z Užhorodu ji budou moci v brzké době případní zájemci získat na adrese Společnosti.

V roce 2017 bude vydána výpravná publikace fotografií Rudolfa Štursy Země zaslíbená.

Předseda SPPR Jan Čopík

Na akcích pořádaných Společností i mimo ně probíhá prodej publikací vydaných v minulých letech.

Redaktoři časopisu Agáta Pilátová a Tomáš Pilát také spoluvytvářejí magazín o národnostních menšinách v ČR „Mezi námi“ (stanice Českého rozhlasu ČRo Plus). Rusínská tematika je zde prezentována minimálně jednou měsíčně.

Spolupráce s dalšími organizacemi a institucemi

Společnost a její členové spolupracují s rusínskými spolky a dalšími institucemi v ČR i v zahraničí. Jsme v pracovním kontaktu se Světovou radou Rusínů, musíme však ve spolupráci s ní učinit několik organizačních opatření. Spolupracující rusínskou organizací v ČR je především spolek Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR. V Zakarpatské oblasti Ukrajiny Společnost spolupracuje s Klubem T. G. Masaryka, Zakarpatskou společností české kultury v Užhorodě či Muzeem Ivana Olbrachta v Koločavě. Spolupracujeme také s rusínskými organizacemi na Slovensku (Rusínská obroda, Spolek rusínské inteligence). Tradiční a dlouhodobá je rovněž spolupráce s folklorním souborem Skejušan v Chomutově.

Samostatně uspořádané akce

V období 2016/2017 uspořádala Společnost následující akce:

V prostorách Domu národnostních menšin v Praze se 20. října 2016 uskutečnila beseda a promítání filmu o Stráži obrany státu na Podkarpatské Rusi. Svůj film představil a o tématu zde porozprávěl Jan Ciglbauer z Klubu vojenské historie Kalich.

Dne 24. ledna 2017 se uskutečnilo setkání s kytaristou Janem-Matějem Rakem a 29. března 2017 s kytarovým virtuosem a skladatelem Štěpánem Rakem. V důsledku lednové nemoci Štěpána Raka se tak mohli zájemci seznámit nejen s ním (v posunutém březnovém

termínu), ale také s jeho synem.

Akce s aktivním podílem Společnosti

Tradiční každoroční akcí je Pražská muzejní noc. I v roce 2016 (11. června) se členové Společnosti podíleli na programu v Domě národnostních menšin. Dagmar Brázdová obrazem i slovem prezentovala turistické možnosti na soudobém Podkarpátí. Jan Čopík promítl fotografie ze Zakarpatské oblasti a představena byla také kuchařka Dagmar Březinové Prostrěno na Podkarpatské Rusi. Účastníci jsme se rovněž tradičního Mezinárodního knižního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy Praha 2016 (12. – 15. května). Ve stánku Domu národnostních menšin Praha byly prezentovány publikace Společnosti, které se tradičně setkávají se značným zájmem návštěvníků.

Společně s Ukrajinskou iniciativou a spolkem Rusíni.cz se Společnost podílela na výstavě výšivek Rusínky ze Slovenska Viery Sochové. Výstava se uskutečnila v galerii Domu národnostních menšin Praha od 7. do 27. ledna 2017.

Připravované akce

V nejbližší době se Společnost tradičně zúčastní v rámci expozice Domu národnostních menšin na knižním veletrhu Svět knihy 2017 (11. – 14. května).

Ve spolupráci se slovenskými organizacemi Rusínů se bude SPPR podílet na oslavách 100. výročí založení Československé republiky jako mnohonárodnostního státu včetně Rusínů. V této souvislosti se předběžně plánuje putovní výstava malířů slavné skupiny rusínských výtvarných umělců za 1. republiky (Bokšay, Erdélyi, Manajlo atd.)

Další výstavu připravujeme v Praze ve výstavní síni ve spolupráci s Užhorodským klubem TGM.

Další fakta o činnosti SPPR

Ve volebním období výboru 2016 až 2017 se konečně podařilo vyřešit zápis změn ve spolkovém rejstříku (veřejný rejstřík je dostupný na www.justice.cz), včetně úpravy stanov v souladu s Občanským zákoníkem platným od roku 2014. V této souvislosti nezbývá než konstatovat, že proces zápisu nebyl administrativně úplně jednoduchý a Městský soud v Praze nám dokumenty dvakrát vrátil.

Do budoucna se výkonný výbor mimo jiné zaměří na prohloubení spolupráce s partnerskými organizacemi v České republice i v Zakarpatské oblasti Ukrajiny. Bude pokračovat i vydávání publikací, které budou, jak doufáme, zajímavé pro členy i veřejnost.

Dlouhodobým cílem je získávání nových členů do Společnosti.

Závěrem

Činnost každého spolku se neobejde bez nezištné práce jeho členů. Chci proto poděkovat redaktorům časopisu, tajemnici, členům výboru, revizní komise i dalším členům za odvedenou práci.

Rusínská společnost v době pseudoreformy v SSSR

Po ukončení kolektivizace a ovládnutí stranického a státního aparátu zkušenými kádry z východu se rusínská společnost jakoby stáhla do ulity; stala se mlčenlivou většinou strnule čekající na nové úderů nepřítelů. NKVD čas od času pro výstrahu organizovala monstrprocesy proti „buržoazním nacionalistům“, „sabotérům“, „antisovětským“. To se jim zdálo málo, proto za pomoci vlastních provokatérů v roli učitelů na středních školách organizovali další procesy, jejichž oběťmi se stali studenti vyšších tříd v Mukačevu, Velkých Lučkách, Chustu. Celé třídy putovaly do gulagu. Během záměrně dlouhého vyšetřování byly psychický i fyzický zlomené rusínské děti odsouzeny na 10 až 15 let do pracovních táborů za „šíření protisovětských nálad“. Jen nepatrná část z nich přežila a vrátila se domů v době chruščovových reform po roce 1957.

Kolektivnímu hospodaření v zemědělství se nedařilo. Těžká podkarpatská půda s nízkou bonitou potřebovala citlivý přístup, nikoliv direktivní kampaně okresních a krajských stranických orgánů. Výnosy byly mizerné. Navíc kolchozy nevládly žádnou techniku, musely si ji půjčovat u strojně-traktorových stanic (STS) a tím se dostávaly do pastí cenových nůžek. STS byly státními podniky, její služby byly drahé. Naopak státní nákupní ceny na produkci kolchozů byly nízké, příjmy kolchozů tedy nestačily na zaplacení služeb STS. V důsledku takového „tržního“ systému většina kolchozů byla pořád hluboce zadlužená. Tuto situaci se pokusily stranické orgány řešit sjednocováním kolchozů, slabší připojovaly k silnějším. Čímž se často ze tří kolchozů stal jeden. Ty, co měly stabilní produkci (tabák, víno, zelenina, ovoce) byly transformovány v státní zemědělské podniky – sovkhozy.

V této nepřehledné žebříkové situaci se úspěchy demonstrovaly vyráběním falešných „hrdinů socialistické práce“. Agrární sektor zuboženého regionu se zároveň stal sférou orwellovských pokusů v duchu tehdy populární pavědy „geniálního“ akademika Lysenka, připomínajícího svými sliby alchymisty císaře Rudolfa II. Rozhodnutím UV VKS (b) a sovětské vlády byl region vybrán jako vhodný pro pěstování subtropických plodin: čaje, citronů, mandarínek, vavřínu aj. Největší důraz se kladl na pěstování čaje. Na rok 1951 bylo kolchozům naplánováno založení 118 ha čajových plantáží (do konce pětiletky 2 200 ha, do roku 1960 – 9 000 ha), stovky hektarů citronů, pomerančovníků, eukalyptových lesů atd. Šílený a marný pokus trval téměř deset let. Žádná ze jmenovaných plodin se v podkarpatských klimatických podmínkách nedařila produktivního věku.

Dalším usnesením stranického vedení a vlády SSSR v roce 1954 mělo být v oblasti maximálně rozšířeno vinařství. Během pětiletky (1955–1960) měly být založeny nové vinice na ploše 10 550 ha. Oblastní úřady marně prosily o snížení plánu do 7 500 ha. I když se ani tento plán nesplnil, přesto byla v roce 1959 zahájena nová kampaň pod heslem: „Proměníme Zakarpatsko v kraj sadů a vinic!“ V roce 1959 tak bylo na území Podkarpatské Rusi 27 200 ha sadů a 13 200 ha vinic (z toho ale jen 5 600 produktivních). Ani to však sovětským plánovačům nestačilo, do roku 1965 bylo naplánováno založení 65 000 ha sadů a 33 000 ha vinic. I tyto plány byly samozřejmě nereálné. Hloubková kontrola v roce 1963 ukázala, že v oblasti je produktivních sadů a vinic méně než v roce 1953. Všechno ostatní existovalo pouze na papíře plánovačů. V některých kolchozech se nenašly ani ty papíry...

Nízkou produktivitu kolchozního systému v evropské části SSSR se Chruščov rozhodl nahradit vytvořením nového agrárního regionu, rozorát úrodnou půdu kazašských stepů ležící ladem (tzv. „celina“) a vytvořit zde obilnici pro celý Sovětský svaz. Marně vědci upozorňovali stranické vedení na nevhodnost takového zásahu v drsných klimatických podmínkách východního Kazachstánu, nebezpečí tzv. „černých bouří“, zvedání porušené prашné černozemí silnými větry, vznikajícími v prostoru mezi studenou západní Sibiří a horkými Kara Kumy. Každá oblast SSSR měla poslat určitý počet komsomolců (svazáků) jako základ budoucího stálého obyvatelstva na „celině“. Rusínská mládež, poučená otroctvím prací v Donbasu a na „stávkách komunismu“, tuto akci ignorovala. První dva roky úroda na „celině“ byla ohromující, avšak v následujících letech došlo na varování vědců: „černé bouře“ zvedly černozem, stopy půdy se našly až na severním pólu. Mýtus o nové obilnici se rozplynul. Nikita Chruščov zvolil radikální řešení problému – Sovětský svaz uzavřel trvalou obchodní dohodu s USA o dodávkách

obilovin do SSSR. Místo investice do vlastního zemědělství tak sovětské vedení zabezpečilo stálý odbyt produkce americkým farmářům...

Příčiny neúspěchu viděl Chruščov v nedokonalosti řízení hospodářství, proto zahájil novou „reformu“: SSSR byl rozdělen na velké ekonomicko-administrativní regiony – sovnarchozy (rady národního hospodářství). Sovětský vůdce očekával, že tyto regiony budou soběstačné a postupně odstraní těžkopádnou centralistickou byrokracii. Zakarpatská oblast byla začleněna do Stanislavského sovnarchozu (Stanislavská, Černovická a Zakarpatská oblast Ukrajiny), a prakticky ztratila poslední zbytky možnosti rozhodovat o svém hospodářství. Součástí administrativních reform se stalo vytvoření gigantických kolchozních a sovkhozních správ, které přesahovaly jednotlivé okresy. Řídící

Sklizeň na Podkarpatské Rusi, Suchá, 1921

Foto Rudolf Hůlka, z fondu Slovenské knižny NK

orgány byly na všech úrovních rozděleny na průmyslové a zemědělské. Chruščovovy administrativní reformy nakonec vyvolaly odpor u většiny stranických špiček v SSSR, což vedlo k jeho pádu v říjnu 1964. Nové vedení v čele s Brežněvem okamžitě zrušilo veškeré administrativní novoty a vrátilo se k tradiční sovětské formě centralizovaného stranicko-státního řízení.

Od konce 50. let se Zakarpatská oblast stala pro SSSR jakýmsi korydorem pro hospodářské spojení se zeměmi Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) a Západem. V regionu se stavěly ropovody, plynovody, energetické vedení vysokého napětí, železniční překladiště, obilní sila. Země však z toho žádný prospěch nikdy neměla, jen těžké ekologické ztráty, úbytek orné půdy a nový příliv odborníků a specialistů z východu – tedy další odnárodňování. Celní a tranzitní poplatky tehdy inkasovala Moskva, dnes je inkasuje Kyjev.

Brežněvův režim se pokusil v 70. letech ozdravit chronicky nemocný sovětský kolchozní systém. Začaly nové pokusy o specializaci a koncentraci zemědělské výroby. Kolchozy byly nuceny budovat společné výrobní a zpracovatelské podniky, farmy aj., zakládat společné vinice, tabákové plantáže. Avšak většina podniků byla ztrátová, nebo nefungovala vůbec. Tato skutečnost jen potvrdila dávno známý fakt, že stát je špatný hospodář. V roce 1982 byl schválen tzv. Potravinový program SSSR, který fakticky konstatoval trvalý nedostatek základních potravin ve státě a zároveň rozpoutal další administrativní pseudoreformy. Na území Zakarpatské oblasti bylo vytvořeno 13 agrárně-průmyslových sdružení (RAPO), jejichž úkolem bylo sjednotit průmysl s potřebami zemědělství a zabezpečit tak jeho rychlý růst. Potravinový program, stejně jako všechno sovětské „plánování“ v zemědělství, samozřejmě zkrachoval. SSSR byl pořád odkázán na dovoz základních potravin ze zahraničí, hlavně z USA. Trasa těžkých nákladních lodí New Orleans – Novorosijsk fungovala na plné obrátky.

IVAN POP

Stop xenofobii!

Prohlášení členů mediální komise pro národnostní menšiny při MK ČR

S velkým znepokojením a obavami sledujeme přibývajících projevy národnostní, rasové, náboženské a jiné nesnášenlivosti v ČR, jež stále více zamořují veřejný prostor. Nenávistným útokům, majícím zatím převážně verbální charakter, v poslední době v naší zemi čelí čím dál více lidí pouze kvůli svému odlišnému etnickému původu, genderové orientaci či náboženskému přesvědčení. Je smutné a nepřijatelné, že na rozdmýchávání xenofobie se podílí i řada politiků naší země, včetně vysokých ústavních činitelů. V touze po maximalizaci svého zisku se ve veřejné debatě nebojí sahat po lživých, překroucených či demagogických tvrzeních, často pod záminkou takzvaného boje proti politické korektnosti. Ve skutečnosti však touto cestou jen stavějí na odív vlastní předsudky a mimoděk nabádají společnost, aby své strachy z cizího považovala za vlasteneckou hodnotu.

Žádáme všechny veřejně činné osoby, aby se v zájmu udržení současné rozmanité České republiky zdržovaly všech projevů, jež živí xenofobní nálady. Důsledky národnostní, rasové

a náboženské nesnášenlivosti a nenávisti mohou být fatální, jak dobře víme z vlastní historie, kterou bychom neměli chtít opakovat.

Jako členové výběrové dotační komise v Programu podpory rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin (dále jen „Program“) posuzujeme projekty, které se uchází o finanční podporu ze státního rozpočtu na Ministerstvu kultury ČR. Jsme poradním orgánem ředitele věcně příslušného odboru, který jednotlivé projekty hodnotí, posuzuje a doporučuje k případné podpoře. Ředitel odboru médií a audiovizí MK naše návrhy předkládá ke schválení ministru kultury, který o dotacích rozhoduje. Do dotační komise byl každý z nás nominován občanskými iniciativami, většinou spolky, reprezentujícími konkrétní národnostní menšiny žijící v ČR po projednání Radou vlády pro národnostní menšiny.

Jedním z hlavních cílů Programu je mimo jiné to, aby se s jeho přispěním národnostní menšiny mohly svobodně, volně a také ve svém vlastním jazyce vyjadřovat a komentovat

aktuální dění ve vlastní minoritě, jakož i ve většinové společnosti. Periodika, která jsou Programem podpořena, však nejsou určena výhradně pro okruh čtenářů z řad jednotlivých národnostních menšin. Většinová společnost si na jejich základě může učinit obrázek o tom, jak pestrá je etnická skladba dnešní České republiky. Program je tedy zároveň garantem, že její národnostní různorodost a bohatost bude v naší polistopadové svobodné společnosti i nadále chápána jako něco zcela přirozeného. Možnost o tom svobodně hovořit, dokonce ve vlastním menšinovém jazyce, nadto s podporou státu, v němž žijeme, také chápeme jako jeden z důležitých výdobytků Listopadu '89 a zároveň ukazatel stavu naší demokracie.

My, jako zástupci národnostních menšin žijících v ČR, tedy jedné z ohrožených skupin obyvatelstva, na nebezpečí xenofobie budeme důrazně upozorňovat.

Prohlášení schválili zástupci národnostních menšin přítomných na jednání mediální komise Ministerstva kultury ČR dne 21. února 2017

Rusini.cz na webu

Dostali jsme krátkou informaci od naší sesterské organizace Rusini.cz, kterou uveřejňujeme v původním znění. Je totiž jazykově mile originální – psaná rusínsky, a to latinkou. Pokud byste přesto měli problém porozumět – věříme však, že nikoli – text sděluje, že byly zprovozněny webové stránky organizace (adresa viz níže). V dalším odstavci informují Rusini.cz o činnosti Rusínského dětského centra, do něž organizátoři srdečně zvou další zájemce.

Dorohy Rusnaci i sympatizante v ČR!

Barz rad by jem Vas chotiv informuvat, že sja nam podarylo sprovoznyty našu novu verziju webovych stranok www.rusini.cz

Ši nam traba dopovnyty dajaky fotohalerii, videa apod., a doťahnuty dajaky maličkosti, ale chvalabohu vže nam to fungije :) Obsahovo nam z webom pomahali prof. Ivan Pop, DrSc., i paní Agáta Pilátová, kotrym barz ďakuju.

Druha informacija sja tykať našoho rusynského diťačoho centra. Jak by dachto iz Vas znau o rusnackomu či zmišanomu paru, kotryj žije v Prazi abo blyzko Prahy a mav by interes

pryjtj iz svojuj ditynou do našoho centra cca raz misjačni, určiti jich medzi sobou furt radi pryvitame. Jeden iz najpodstatnišych elementiv našych spolkovych aktiviv vydim v našych diťoch, kotrym chočeme približity rusynskij jazyk i kulturu a kotry suť skutočnym nositeľom našoj narodnoj identity. O dity sja nam starajuť dvi zkušeny lektorok – Rusnacky, kotry zabavnou a putavou formou včaf dity nelem jazyk, ale i ďalšy elementy našoj ridnoj kultury.

MAŤO VELIČKO,
*predseda spolku Rusini.cz
– rusínská iniciativa v ČR*

O dřevěném kostelíku v Blansku

V Blansku stojí dřevěný kostel, který byl postaven mezi roky 1601 až 1641 ve vesnici Nižní Seliště u Chustu. Protože si tamní věřící postavili po roce 1920 kostel kamenný, dřevěný kostel chátral. Koupila jej farnost z Blanska, kde byl v roce 1936 znovu postaven a slouží Církvi Československé husitské.

Další zajímavostí o historii kostelíka říká, že tato stavba – krásný příklad důkladného řemeslného zpracování a péče, ale i víry a pokory – vytrvala po staletí jako místo bohoslužeb. Začátek stavby se datuje na samý počátek 17. století, do roku 1601, byla však dokončena až v roce 1641. Výstavbu zdržela třicetiletá válka, během níž celá obec Nižní Seliště vymřela. O stavbě a dokončení původně řeckokatolické svatyně se zachovaly písemné údaje přímo na průčelním vchodu.

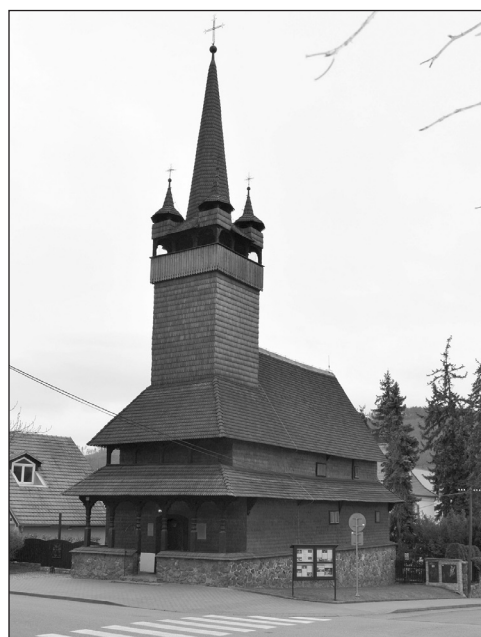
Pozdějšímu chátrání kostelíka se snažily zabránit státní i církevní organizace Československa; bylo rozhodnuto o jeho

přestěhování na Moravu. Původně se uvažovalo o Brně, pak o Olomouci, nakonec se kostelíka ujala Čs. církev československá a bylo stanoveno, že bude stát v Blansku. V Nižním Selišti byl rozebrán, jednotlivé části pečlivě označeny a v září 1936 vlakem přemístěny na nové místo. Zruční rusínští řemeslníci vedení tesařským mistrem Selajčukem dokázali během tří měsíců kostelík znovu postavit. Na rozdíl od původní stavby byl postaven na kamennou podezdívku, čímž se zvýšil prostor a hlavně vchod původně pouze 140 cm vysoký. Slavnostní otevření se konalo v neděli 17. května 1937 – letos tedy slaví v Blansku osmdesáté výročí.

Rusínský kostelík je stále funkční, konají se v něm bohoslužby i další obřady. Vlastní a spravuje jej Církev Československá husitská.

ap

(s využitím materiálů Jana Krumla)

Rusínský kostelík v Blansku

Foto Jan Kruml

Válečné obrázky z Lopuchova

(předtím Brustury) a ze sedla Pantyr

Pásmo Poloninských Karpat mezi Torunským a Jasiňským průsmykem – vzdálenost asi 110 km, je na jednom místě přerušeno sedlem Pantyr, ležícím v nadmořské výšce 1200 m. Výstup na Pantyr od západu z Lopuchova je poměrně snadný jak z údolí potoka Turbatu, tak i z údolí potoka Podčerné. Zato však cesta ze sedla na vrchy Durňa a Bratkovská je namáhavá. V průběhu 1. světové války se oblast Pantyru stala dvakrát bezprostřední součástí válečného dění. Poprvé přešla okolím Pantyru 2. brigáda polských legií – jako součást rakousko-uherské armády – ve dnech 17. – 22. října 1914. Polská jednotka měla za úkol postupovat přes Rafajlovou k Nadvorné na haličské straně. Poláci přešli pohraniční hřeben a k usnadnění svého postupu tam zřídili cestu vyloženou kulinou v délce 7 km („Cesta legií“ – „Droga Legionów“).

*„Młodzieży Polska! Patrz na ten krzyż
Legiony polskie dzwignięły go wzwyż,
przechodząc góry, lasy a waly
do ciebie Polska i na Twoje chwale.“*

Tento nápis vyryl bajonetem na dřevěný kříž nedaleko od sedla Pantyr voják 2. legionářské brigády A. Szania v r. 1914. Původní kříž byl osazen v r. 1914 a v r. 1931 tam byl postaven kříž nový. Před r. 1939, kdy východní Halič byla součástí Polska, tam přicházeli Poláci a kládli ke kříži květiny. Válečná stezka přecházející hřeben nám připomíná, že tam nebylo vždy takové ticho a klid jako dnes.

Pokud jde o další průběh 1. světové války po r. 1915, východní fronta probíhala ve vzdálenějším ruském vnitrozemí, ale koncem srpna 1916 byly východní Karpaty znovu zasaženy válečnými událostmi. Stalo se tak za ofenzívy generála Brusilova, kdy se pravé křídlo IX. ruské armády snažilo proniknout přes sedlo Pantyr do týlu VII. nepřátelské armády, určené k obraně Jasiňského průsmyku.

Obrana sedla Pantyr z haličské strany byla svěřena 3. rakousko-uherské jezdecké divizi, která zaujala postavení u Rafajlové, ale 28. srpna tam byla napadena 3. divizí kavkazských kozáků a zatlačena na pohraniční výšiny u Pantyru. 30. srpna zahájili Rusové nový útok. Pro Rakušany se situace stala natolik povážlivou, že 2. říšskoněmecká cyklistická brigáda, tvořící v Rachově zálohu VII. armády, musela být 1. září narychlo dopravena do Lopuchova a odtamtud nasměrována do úseku mezi Pantyrem a masivem Syvuly na levé křídlo 3. jezdecké divize.

Dne 4. září počala 3. jezdecká divize, podpořovaná uvedenou cyklobrigádou, zvolna sestupovat k Rafajlové, ale již po třech dnech byla ruským protiútokem zastavena. Krátce nato byli Rusové posíleni 59. pěší divizí, která 19. září zatlačila pravé rakouské křídlo na pohraniční horu Durňa.

K zajištění spojení mezi mezi Durňou a levým křídlem obrany Jasiňského průsmyku byly obsazeny hory Gropa a Bratkovská částí rakousko-uherské 30. pěší divize. Horský terén a husté zalesnění celého kraje vtiskly bojům zvláštní

*Zákopy 3. polního
praporu v Pantyrském
sedle – říjen 1916*

*Vojenská mapa
oblasti Pantyr*

Foto archiv

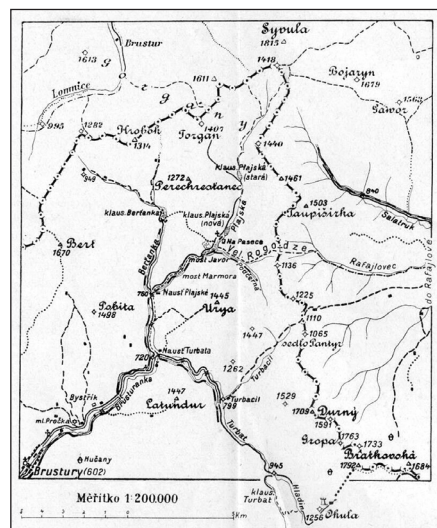
ráz. Jeden z účastníků o tom psal: „Děla vedou řeč zde v lesích... Třeskot pušek zaniká, neboť lesy dusí jejich hlasy, avšak hřmění děl ovládnout nedovedou. Neviditelně hřmí z lesů, vyje ve vzduchu nad smrky, rachotí a praská. Vlny kouře krouží z lesů do výše, jako by někde byl požár, jsou to však jen stoupající mraky šrapnelových výbuchů.“

Ruské divize útočily proti sedlu od 26. do 28. září, avšak bez úspěchu. K slabším ruským útokům došlo ještě 8. října, potom však boje ustaly a Rusové nahradili své síly před Pantyrem 6. divizí donských kozáků. Linie fronty pak zůstala nezměněna až do léta příštího roku, kdy Rusové po průlomů své fronty ve východní Haliči (bitva u Tarnopolu 19. července 1917) museli vyklidit 23. července 1917 i pozice, které drželi na Pantyru.

Po stránkách Karpat je roztroušeno veliké množství hrobů. Válečná smrt častovala svoje oběti zákeřnou ranou v zákopech. Zde, muž proti muži, rvali se lidé v uniformách o každou píď země a útesy vrcholů hor byly zbroceny krví tisíců. O. Benda, známý advokát v předválečném Užhorodu, popisuje ve svých vzpomínkách útok 7. pěšího pluku rakousko-uherské armády na masiv vrchu Kleva na úseku Jasiňa – Nadvorna:

„Časné zrána započala dělostřelecká palba a brzy potom nástup pěchoty. Kolem 11 hodin dopoledne, když již celý pluk se přiblížil k ruským zákopům na 100–150 kroků, byl proveden útok na bodáky. V divém běhu hnuly se řady útočícího pluku proti ruským okopům. Přes naše těžké ztráty museli Rusové vyklízet pozice a ustoupit, zanechavše ve svých zákopech, kromě raněných, asi 170 zajatců. Když utichl boj, odebrali jsme se my, mladší důstojníci, na pochůzku po dobytém zákopu, abychom shledali svoje raněné vojáky. Prošli jsme 200 metrů podél ruského zákopu a tu jsme se stali svědky statečnosti ruského vojáka.

Skoro na samém vrcholu ležel ruský důstojník – mohutná postava, typický ruský plavý plnovous, na hlavě bílá papacha – na pravém boku a těžce oddychoval. Přiklekli jsme k němu a zjistili že silně krvácí ze tří střelných ran. Od zajatého ruského četaře jsme se dozvěděli, že raněným je štábní kapitán Lebeděv, velitel

praporu, hájící vrchol Klevy. Byl to Lebeděv, jenž, ač raněn, v posledním okamžiku ještě vyskočil ze zákopu a z revolveru střílel po útočících; a když byl znovu zasažen a padl, ještě vlez se bránil.

Ošetřili jsme tohoto hrdinného důstojníka, jak jsme mohli nejlépe; trpěl zřejmě, oči ani neotvíral. Lebeděv se po chvíli probíral z mrákot a udiveně na nás pohlížel; patrně nechápal, co se s ním stalo. Vycítil, že je asi všemu konec, že všichni ti rakouští nepřátelé kolem něho přestali být nepřáteli – a stali se rázem opět pouhými lidmi... lidmi, kteří ač neumějí rusky, snaží se mu říci slovo útěchy. Lebeděv kviťoval vše vděčným pohledem; slova nebyl pro své zranění schopen... Major vzal jeho ruku do svých dlaní, a stisknuv ji, pohnut povstal. Bylo nám všem tohoto hrdiny líto – v duši jsme proklínali celé to válčení a zabíjení. Náhle poručík Wagner mně upozornil, že Lebeděv se obrátil na bok a již dokončil.“

Vojáci, padlí v okolí Pantyru za bojů v letech 1916 až 1917, byli pochováni většinou na obecním hřbitově v Ust' Čorné (54 hrobů) a na obecním hřbitově v Lopuchově (20 hrobů).

Tolik z historie sedla Pantyr z období 1. světové války. Při návštěvě přírodních krás okolí Pantyru nezapomeňme věnovat tichou vzpomínku padlým...

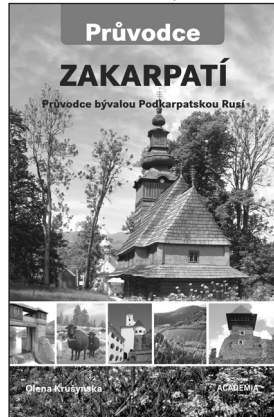
VLADIMÍR KUŠTEK

*s využitím podkladu
z brožury I. Honla Pantyrské sedlo*

V posledních týdnech vyšlo několik publikací, k nimž se zdobně „knihovnička“ snad ani nehodí; jde o knížky obsahově významné, navíc úctyhodně objemné. Radí se k nedávno vydané výtečné historické studii manželů Rychlíkových **Podkarpatská Rus v dějinách Československa**, o níž jsme psali v minulých číslech. Naši rusínskou knihovnu nově obohacuje cestovní průvodce po Podkarpatské Rusi, historicko-etnografická studie, rozsáhlé pojednání o dějinách karpatského regionu a Rusínů a beletrizovaný dokumentární text o rusínském hrdinovi 2. světové války.

*** KONEČNĚ PRŮVODCE!** Z cestovního průvodce **Zakarpátí** s podtitulem *Průvodce bývalou Podkarpatskou Rusí* (vyd. Academia) budou mít radost nejen ti, kdo se chystají na cestu do této oblasti, či tam už byli a chtějí si své zážitky zopakovat, ale uvítá ji každý, kdo má tuto zemi rád. Podobná kniha na trhu už dlouho citelně chyběla. Napsala ji ukrajinská publicistka **Olena Krušynska** (mj. autorka webu Dřevěné chrámy Ukrajiny) a sestavila velice přehledně a účelně. Prostě – pro praktické použití. Po stručném (a objektivním!) historickém úvodu následuje krátká, ale podnětná kapitola o podkarpatoruské turistice (Čeští turisté na Zakarpátí), a pak už v abecedním řazení údaje o městech, vesnicích, o zajímavých místech, stavbách, pozoruhodnostech přírody. Větším lokalitám (Užhorod aj.) je samozřejmě věnováno více hesel, každá místní pamětihodnost je pojednána zvlášť. Jednotlivé texty jsou zpracovány věcně a důkladně, hodně místa je věnováno historii, u památek autorka

pamatuje na informace o rekonstrukcích, u turistických tras na podrobný popis cest a stezek. V závěru knihy pak čeká na čtenáře mile překvapení: podrobná pasáž o dřevěných rusínských kostelcích, které byly z Podkarpátí přestěhovány do českých zemí. To vše doprovází mnoho barevných fotografií z popisovaných míst. Nechybí mapa, rejstříky, seznam literatury, přehled zkratk atd. Publikace má jediný nedostatek: je objemná a těžká, podstatně zatíží batoh. Nezbyvá, než aby si ji turista před cestou důkladně prostudoval ještě doma...

*** O SKEJUŠANECH** Tvůrcem historicko-etnografické studie **Skejuš – Skejušané – Skejušan, Rusíni v Chomutově, původ, historie a současnost** (vyd. Univerzita Karlova) je kolektiv autorů: **Irina Malinová, Jaroslav Otčenášek a Věra Lendělová**. Název ani podtitul neklamou; autoři skutečně dokázali obsáhnout na první pohled zvláštní a specifické, ale ve skutečnosti dosti obsáhlé téma v historických, geopolitických i dalších souvislostech. Včetně například vztahu většinové společnosti v Česku k národnostním menšinám. Příběh “Skejušanů” jim poskytl příležitost k hlubšímu zamyšlení nad řadou historických i aktuálně současných skutečností. Věnují se např. starší historii Podkarpatské Rusi i předválečného Československa, či putování slovenských Rusínů do Rumunska a jejich potomků zpět do Československa, a v té souvislosti otázkám migrace. Zastavují se u historických osobností důležitých pro Rusíny (Fedor Cibere a další).

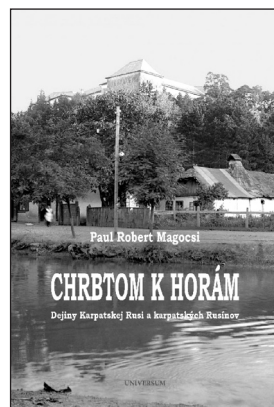
Hlavním tématem i objektem zkoumání je ovšem osud Skejušanů – repatriantů z rumunské obce, a samozřejmě folklorní soubor Skejušan. Kniha sleduje jejich kořeny, putování napříč státy, adaptaci v českých zemích. A především jejich písně, zvykosloví, obřady, či projevy náboženské víry. Vděčným a dobře zpracovaným námětem je bohatá činnost souboru Skejušan; autoři přitom nezůstávají u pouhého popisu, ale reflektují, analyzují, uvažují o svébytnosti rusínské poetiky (a tedy i národnosti). A nejen

o ní. Do studie se vešla třeba také podnětná srovnání rusínské folkloru s lidovými texty jiných slovanských národů. Pozoruhodné jsou texty písní i záznamy scének čerpajících ze zvykosloví rusínské etniky. K nejhodnotnějším částem knihy patří přílohy: vedle fotografií texty scének s připojeným slovníčkem základních výrazů, a zejména CD s nahrávkami rozhovorů se Skejušany. Zčásti česky, částečně “po našem”, rusínsky, vyprávějí o minulosti i současnosti svého etnika, rodin i souboru.

Klobouk dolů, skvělá kniha!

*** RUSÍNI – NÁROD ODNĚKUD** Když profesor **Paul Robert Magocsi** před několika lety v Praze uváděl české vydání své knihy **Národ odnikud**, avizoval, že dokončuje velké dějiny Rusínů. Skutečně, nyní už máme k dispozici slovenské vydání rozsáhlé historické publikace **Chrbtom k horám, Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov**.

(vyd. Universum). Psali jsem o ní už v minulém čísle v rubrice Rodný kraj v stati s titulkem “Už nejsme odnikud”. Ztotožňujeme se s rusínským redaktorem Petro Medviděm, který ve svém článku Magocsiho práci hodnotil kladně. Nejen pokud jde o odborné, historiografické kvality, ale také pro její kulturně historický a společensko-politický význam.

Profesor P. R. Magocsi je významný vědec, především historik, také lingvista a kartograf. Má rusínské kořeny, které zúročil mj. v několika desítkách odborných prací věnovaných rusínské národnosti a Podkarpatské Rusi. Působí na katedře ukrajinských studií university v Torontu, často jezdí přednášet na Slovensko, zejména na univerzitu v Prešově, občas i do České republiky.

Své dějiny Karpatské Rusi a Rusínů – do níž zahrnuje širší území než pouze Podkarpátí – koncipoval jako široce pojaté, více než pětisetstránkové dílo. Začíná geografii obyvatelstva, končí podnětnou závěrečnou úvahou, zda je “Karpatská Rus – skutečná či pomyslná”. Jednotlivé kapitoly publikace jsou věnovány dějinám regionu od prehistorického období, příchodu Slovanů do Karpat, formování států ve střední Evropě, počátkům novověku, reformaci a protireformaci, až k vládě Habsburků. Detailně pojednává zvláště poslední dvě staletí vývoje karpatského regionu i jeho obyvatelstva, zejména osudy Rusínů. Jejich postavení v rámci Rakouska-Uherska, situaci za 1. světové války, po přičlenění k ČSR, za druhé světové války a v poválečném období. Pojednává své téma v geografických i demografických souvislostech, neopomíjí vývoj v sousedních oblastech, sleduje rovněž situaci jiných národností žijících v Karpatech a v Pod(Za)karpátí. Zaznamenává několikrát rozdělování států a území i věci či méně úspěšná “sclonování” zemí střední Evropy.

Podkarpatská Rusíni nikdy neměli vlastní stát, po staletí zápasili o svou národní svébytnost. Bojují o ni vlastně dosud. Nicméně tento národ se neztratil, nezahynul. Existuje a žije. Jedním z dokladů je i Magocsiho historická práce.

*** DŮVĚRNÁ ZPOVĚĚ GENERÁLA** Závěrem čerstvá zpráva o vydání e-knihy: Nakladatelství Duše světa vydalo jako elektronickou knihu publikaci historika **Karla Richtera** o rusínském generálu Michalu Krič-falušim. Autor ji nazval **Důvěrná zpověď generála**. Jde o přepracované vydání beletrizované historicko-publicistické práce vydané v r. 2005 ve Společnosti přátel Podkarpatské Rusi pod názvem Účtování s časem.

E-kniha má 680 normostran, lze ji objednat v eshopu nakladatelství. V příštím čísle se k publikaci vrátíme podrobněji. Další údaje na: <http://www.noos.cz/produkt/e-knihy/duverna-zpoved-generala/>

AGÁTA PILÁTOVÁ

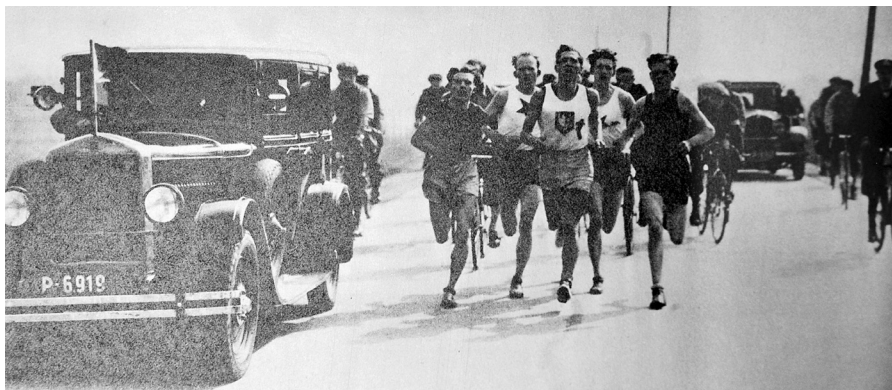
Sportování Rusínů za dob Československa, díl šestý

Fotbal byl jednoznačně nejpopulárnější a nejrozšířenější, ale „královna sportu“, lehká atletika, tu měla také své nezanebatelné dějiny. Tentokrát trochu o nich.

Atleti

Atletika čerpala z téměř nepřeberného množství nadaných a šikovných mladíků. Chybělo jen vedení, osvěta a důvěra. Ohromnou roli tu sehrál brněnský atletický trenér doktor František Vojta (jinak význačný sportovní trenér špičkových borců z pražské Slavie a brněnské Moravské Slavie), nejen objevitel fenomenálního běžce Koščaka, ale i muž pracující se širokou základnou úplných nováčků – nadaných budoucích borců nejvyšší domácí kvality. Působil tu především v koordinaci se svými přáteli formou kurzů a soustředění. Vyznával týmovou práci, proto využíval i svých přátel se sportovním kreditem (Otakar Jandera, Josef Vosolsobě, bratři Strnišťové) k předvedení sportovního mistrovství, získávání správných návyků a sebekázně. Uměl formulovat cíle a ukázat cesty k nim. Podchycoval hlavně školní mládež. Výsledky z mistrovství republiky či rekordní tabulky dodnes prozrazují, že to byla práce záslužná a přinesla výsledky. Škoda, že nadějně zahájené cesty přerušila válka a k dalšímu pokračování pak už nedošlo.

Začátky? Žádná organizace, spíše to vypadalo jako nezkrotné snahy mladých a vášnivých jedinců zasažených sportem. Rusíni studovali nejprve jen v Budapešti, pak pokukovali po slovenských klubech. První vzájemné styky s českou atletikou znamenaly vlastně organizovaný začátek. Jména prvních průkopníků, např. Holice, Kazára, Kóczána (což byl dokonce farář!) už nacházíme mezi vychovateli, rusínské závodníky především ve slovenských klubech (Žilina, Spišská Nová Ves, Košice, Rožňava, Lučenec). Roli prvního atletického klubu sehrál opět Užhorod (ČsSK).

Silniční běhy, velmi oblíbené a sledované. Účastníci se jich špičkoví běžci i ti, co to zkoušeli třeba úplně poprvé a dorazit do cíle bylo ještě nad jejich síly. Tahle skupinka je hodně kvalitní. Zcela vlevo Hušek, vedle něho slávista Luňák, pětinašobný mistr ČSR v silničním běhu Hošek (za války byl zastřelen při útěku z koncentračního tábora), další člen Slavie Praha Sojka a úplně vpravo Rusín jménem Bombík. S atletikou začínal ve sportovním klubu v Sevljuši.

Prvních zdejších závodů se už účastnily i příští významné postavy dějin československé atletiky: běžec Koščak, oštěpař Krasnec, skokan Uherek, mladický skokan do výšky Stanislav. Přichází období oblíbených klání Čechy – Morava – Slovensko, nebo Praha – Brno – Bratislava, v nichž nacházíme řadu rusínských studentů v několika dresech (Stanislav, Vizár, Krajmer, Lecko, Turzák, Bujna).

Zajímavou spojitost s rusínskou atletikou a jejími funkcionáři má Košický maratón, v pozdějším období socialismu nazývaný „Mezinárodní maratón míru“. Měl mít několik dílů (na území Východního Slovenska i Podkarpatské Rusi) a poprvé se běžel už 28. 8. 1924. Na začátku prožil řadu peripetií. Nevyhrál ještě mladý Josif Koščak, tehdy v počátcích své slávy, ale zkušený vytrvalec jménem Halla. „Závod ten běžel se za plného silničního provozu, musel se vyhnout pohřbu, někteří zabloudili, bylo málo rozhod-

čích“ čteme v Atletických listech. Ve druhém ročníku už nekralovala dvojice Halla – Schuller jako při premiéře, ale vyhrál uznávaný Király před Galambosem (oba z Budapešti). Závod se nepodařilo uspořádat každoročně, ale už osmý ročník ozdobil pozdější olympijský vítěz Zabala. Argentinec se na olympijské závody připravoval dlouhodobě v Evropě a československá atletická diplomacie ho dokázala získat.

Lze konstatovat, že vrcholných atletických podniků se na Podkarpatské Rusi odehrálo poskovně, ale rusínské sportovce v atletických tabulkách té doby nelze přehlédnout. Máme-li přeci jen najít nějaké výrazné minusy, pak je to absence ženské složky. Do tohoto kouta naší země přeci jen dorazila emancipace žen později. Výrazné osobnosti představují jen a pouze muži.

VLADIMÍR ZÁPOTOCKÝ
reprodukce : VLADIMÍR BRADA

Příběhy z Teresvy jako téma studenta Jakuba

Jakub Vlach je student gymnázia v Plzni; má rád historii, chemii, hraje divadlo v ochotnickém souboru, uvažuje o studiu medicíny. Je bystrý a inteligentní, a tak není divu, že má i řadu dalších aktivit. Před časem se na nás obrátil s prosbou o radu pro připravovanou studentskou odbornou práci na téma Deportace Židů z Podkarpatské Rusi v příbězích pamětníků. (Dopis jsme uveřejnili v minulém čísle PR.) Doporučili jsme mu literaturu i konzultaci s historikem, nabídli pár editorských rad. Moc toho nepotřeboval, téma měl promyšlené. Zpracoval je pečlivě a na dobré úrovni a úspěšně postoupil ze školního i okresního kola „sočky“ (středoškolské odborné činnosti) dál – jde totiž v podstatě o soutěž. Také v krajském kole měl úspěch, jeho práce zvítězila a dostala se na nejvyšší stupeň. Ústřední kolo probíhá ve druhé polovině června v Boskovicích. Do uzávěrky časopisu nemáme zprávu o výsledcích, ale v každém případě víme, že Jakub předložil text, který zaslouží ocenění. Téma stojí za to, aby v něm mladý autor dál pokračoval, což má ostatně v úmyslu. Otiskujeme část úvodu Jakubovy studie s tím, že v příštích číslech přineseme ukázky z dalších kapitol.

Na počátku práce bylo vyprávění mé babičky Soni Vlachové, dívky z Podkarpatské Rusi, která byla s většinou své rodiny transportována nejprve do maďarského ghetta, poté do vyhlazovacího tábora Osvětimi-Březinky, kde byla vybrána spolu s dalšími podkarpatskými děvčaty na práci do německých měst Gelsenkirchen a Essen. Osvobozena byla anglickou armádou v koncentračním táboře Bergen-Belsen.

Prvotní motivací bylo sepsat její příběh. Tohoto úkolu jsem se zhostil s vědomím, že se jedná o část rodinné historie, která by neměla být zapomenuta. Časem by se mohl příběh fakticky zkruslit a ztrácel by svou hodnotu.

Tématem holocaustu se zabývá dlouhá řada prací, mnohé z nich jsou cenné tím, že zpracovávají osobní příběhy pamětníků, který potvrzuje, jaké zločiny byly na lidech za druhé světové války páčány. Zdálo by se, že vše, co je známo o perzekuci Židů, už bylo zjištěno a zveřejněno. Známe historii koncentračních táborů, známe významné osobnosti a jejich osudy. Máme představu, jak byla Židům během války omezována práva, všechno směřovalo k jejich fyzické likvidaci. Avšak i toto téma má více než po 70 letech po skončení války mezery, které je potřeba vyplnit.

Ve své práci se zabývám historií deportací Židů z Podkarpatské Rusi. Hlavní část práce je věnována svědectvím čtyř pamětnic. Stěžejní je vyprávění mé babičky Soni Vlachové, které budu porovnávat s příběhy dalších žen, které přežily. Dalším mým cílem je ve srovnání dokázat, že každý z pamětníků má na stejné historické období jedinečný pohled, i když je prožili podobně nebo téměř stejně. Při psaní chci pochopit a zachytit celou tehdejší situaci v co nejširším kontextu. Jako cíl jsem si položil stručně popsat historický vývoj Podkarpatské Rusi a utvořit si představu o oblasti, která měla s Čechy a Slováky 20 let společnou historii.

JAKUB VLACH

Etnická identita Rusínů v České republice

3. část

Respondenti v průběhu řízených rozhovorů často zdůrazňovali, že mají pocit odlišnosti v majoritě, která má jinou mentalitu, jiné zvyky, jiné citění, jiný hodnotový žebříček apod. (10 – SR, žena, 33 let). Navzdory tomu Rusíni hodnotí soužití s většinovou společností vcelku dobře. Sdílejí pocit, že přispívají k obohacení veřejného prostoru – „*doplňujeme to, co možná chybí většinové společnosti, jiný náhled na vztahy, život, tradice*“ (14 – SR, muž, 38 let), respektive postoj mladšího podnikatele – „*přinášíme jiné názory, pohledy, zvyky*“ (18 – SR, muž, 28 let). O žitém poznání soužití s příslušníky většinové společnosti vypovídá studentka, která usiluje o trvalé usídlení v Česku – „*hlavne na začiatku bolo ťažšie si zvyknúť na povahu ľudí väčšinovej spoločnosti, ale vcelku nemám v tomto smere negatívne skúsenosti*“ (9 – SR, žena, 28 let). Vztahů k příslušníkům jiných národností – Čechům, Slovákům, Ukrajinčům, Rusům, Polákům, Maďarům či jiným (v dotazníku označeno podle stupnice tolerantní – dobré – zlé) uvedli respondenti (až na jednu výjimku negativního postoje k Rusům) jako tolerantní a dobré. Výraz tolerance doprovodila respondentka dokonce vyjádřením: „*Na světě je dost miesta pro každý národ*.“ (5 – ČR, žena, 50 let)

Imigrace Rusínů, proces usídlování

Respondenti z členské základny Rusíni.cz patří do skupiny individuálních migrantů, kteří se v ČR usídlovali hlavně po roce 2000, jen ojediněle v 90. letech 20. století po rozdělení česko-slovenské federace. Své postavení v Česku jako občané SR vnímají oproti ostatním ekonomickým imigrantům ze Slovenska a zvláště z oblasti Zakarpatské Ukrajiny (srov. Uherek – Valášková – Bělohradská – Mušínská 2008) odlišně. Většinou usilují o trvalé usídlení se v ČR. Výzkumný vzorek respondentů bydlí – až na výjimky – v Praze v nájemních či v pronajatých bytech (individuálně, nebo společně 2 osoby), ale i v bytech v osobním vlastnictví či ve vlastních domech. Jejich profesní zaměření je různorodé, jde o profese odpovídající převážně vysokoškolskému vzdělání (technické obory, IT služby, sporadicky působí respondenti s českým občanstvím jako zaměstnanci veřejné správy), v menší míře středoškolskému vzdělání (s uplatněním v manuálních profesích).

Postoj narátorů ve věku kolem třiceti let ze spolku Rusíni.cz nevylučoval možnost změnit nynější místo pobytu. Odkazováno je hlavně na vnější okolnosti; například vysokoškolská studentka absolující doktorandské studium uvedla, že k rozhodnutí ještě nedospěla – „*zmena závisí od mnohých okolností: práca, rodina, zázemie, bývanie, financie*“ (9 – SR, žena, 28 let). Mladá generace sice preferuje trvalé usídlení v Česku, ale jednotlivci přistupují k definitivnímu rozhodnutí v závislosti na osobních i pracovních motivacích – „*ešte nie som rozhodnutá, ak sa mi naskytne práca doma na Slovensku, možno sa vrátim, záleží tiež od priateľa, ten sa chce vrátiť na Slovensko*“, proto k tomu respondentka dodává, že „*nezáleží na tom, kde človek žije, ale s kým*“ (21 – SR, žena, 28 let). Podobně argumentovala jiná respondentka – „*jestli se tady trvale usídlim, závisí na vícero faktorech, především, zdali si tady založím rodinu*“ (10 – SR, žena, 33 let). Současně uvedla, že stávající místo usídlení splňuje pouze částečně představu domova – „*více méně ano, ale domov to není a nikdy nebude*“; v jiné souvislosti hovořila, že „*pre mňa je domovom miesto, ktorého súčasťou sú ľudia, na ktorých mi záleží a ktorým záleží i na mne*.“ V nynějším postavení otázku domova odsouvala do pozadí, i když připouštěla dvojí chápání domova, tj. rodiště – původní domov a nynější/budoucí trvalé usídlení, co by mělo být pro ni důležitější. Nevyloučila ale ani možnost usídlení v jiné zemi než v ČR. Důvod je ten, že pocituje nespokojenost s uplatněním na trhu práce a frustraci z české mentality. Respondentka (9 – SR, žena, 28 let), která výše zaujala flexibilní postoj k usídlení, formulovala svůj postoj v tom smyslu, že „*nezáleží na tom, kde človek žije, ak má vytvorené vhodné podmienky na to, aby sa cítil spokojný a šťastný – k tomu potrebuje spoločnosť, vzťahy, financie*.“ Jako vysokoškolská studentka preferuje v životě profesní uplatnění a vazbu k původnímu domovu odsouvá do pozadí. Ke změně místa usídlení v jiné zemi než ČR je více nakloněna mladá generace, která předpokládá, že se jí naskytne možnost uplatnění na trhu práce s vyšším finančním oceněním.

Odlišný postoj lze zaznamenat u střední či starší generace zástupců spolku Rusíni.cz, kteří jsou usídlení více než 20 let v ČR. Bydlí-li tr-

Rusínské dětské centrum v Praze

Foto Martin Veličko

vale v nájemním bytě nebo v bytě v osobním vlastnictví či ve vlastním domě, vnímají to jako nový domov: „*Mám vlastní bydlení – byt, dříve jsem se zamýšlel nad dvojím domovem, teď už ne, mám zde rodinu, a kde je nejbližší rodina, tam je domov, teď je to už trvale v ČR*.“ (17 – SR, muž, 38 let) Z výzkumu vyplynulo, že vědomí dvojího domova vnímají respondenti v závislosti na vlastnictví nemovitosti. Pokud respondent vlastní dům nebo byt v Česku a své usídlení v ČR považuje za trvalé, ale současně je majitelem domu či má podíl na rodinném majetku na Slovensku, hovoří o dvojím domově: „*Keď cestujeme s rodinou na Slovensko, ideme domov, ale naspäť do Prahy sa vraciame rovnako domov*.“ (7 – ČR i SR, žena, 58 let)

Respondenti starší generace z členské základny SPKR (občané ČR), kteří hovoří o dvojí česko-rusínské identitě, zaujímají ambivalentní vztah i k vnímání domova. Kategorie domova má pro ně dvojstranný rozměr: přítomný v Česku a současně po předcích na Podkarpatské Rusi (6 – ČR, žena, 65 let). Vztah k Podkarpátí je tedy materializován na základě postavení rodinných příslušníků, kteří jsou považováni za součást životního příběhu s nostalgickým nádechem k Podkarpatské Rusi. Domov v časové linii je spojován se vzpomínáním na minulou příslušnost, i když ne plně prožitou.

S představou dvojího chápání domova souvisí i zájem o současné politické dění na Ukrajině, zvláště situaci na území Podkarpatské Rusi. Většina respondentů (občané ČR i občané SR) potvrdili zvýšený zájem zejména o vývoj na Podkarpatské Rusi: „*Na Podkarpatské Rusi žijí naši lidé Rusíni, dále na Ukrajině máme příbuzenstvo ... to samo o sobě stačí, abych se silně zajímala o dění na Ukrajině*.“ (9 – SR, žena, 28 let) Obecně se ale ženy většinou zabývají o politické dění na Ukrajině jen částečně, nebo odmítají se tím zabývat – „*to ma nezaujima, nikdy som tam nebola*“ (21 – SR, žena, 28 let).

Vztah k Ukrajině je ovšem u respondentů variabilní. Například ve skupině střední generace mužů se projevuje v členské základně obou rusínských spolků zájem o politické dění na Ukrajině, ale převládá indiferentní vztah k příslušníkům ukrajinské menšiny – „*sám Ukrajince – zástupce spolků – nevyhledávám a beru to tak, že je Ukrajina za Karpaty*“ (18 – SR, muž, 28 let). Oproti tomu jeden ze zástupců spolku Rusíni.cz konstatoval, že jeho zažitá znalost poměrů na Ukrajině není objektivní: „*...ja som Rusín pôvodom z východného Slovenska, naša mentalita je trochu iná než na Podkarpatskej Rusi. Slovenskí Rusíni nie sú až tak politicky a autonómne motivovaní*.“ (12 – SR, muž, 31 let) Charakteristické pro rusínské migranty – nezávisle na generačních skupinách – je dominance vztahu k původnímu domovu, který zaznívá i na sociální síti, například: „*Pozdravuji z dalekého kraja milých Rusnakov v mojej domovini, vyše 33 rokov žiju v Prahy, no na Rusnakiv nedam dopustiti, mam rada naše špivanky*.“

ANDREJ SULITKA
Pokračování v příštím čísle

Smutné jubileum

Na jaře letošního roku si nejen Polsko a polští Rusíni – Lemkové připomínají sedmdesáté výročí tzv. Operace Visla, hromadné deportace (mimo jiné) rusínského obyvatelstva z původních domovů. Probíhala v roce 1947 na územích východního a jihovýchodního Polska. Celá akce byla nejprve zaměřena na likvidaci separatistických jednotek UPA (ukrajinské povstalecké armády), vojenské složky OUN (Organizace ukrajinských nacionalistů). Posléze se však proměnila v eticky nepřijatelné a politicky nepřiměřené etnické čistky.

Akce začala 28. dubna 1947, přičemž byly rozbity jednotky UPA o síle kolem 1500 osob. Posléze ovšem následovaly deportace celkem asi 140 000 obyvatel zejména z regionů Polesí, Roztočí, Bieščad, Nížkého Beskydu a dalších horských oblastí Východních Karpat. Ti pak byli přesídleni na území, která Polsko po roce 1945 nově získalo od Německa. Vysídlení byli hlavně Ukrajinci (včetně Ukrajinců po válce vyhnaných z USSR Sovětským svazem), dále Rusíni, (Lemkové, Bojkové), ale i Poláci se smíšených rodin.

Jako při každém násilném vysídlení docházelo i v akci Visla ke krutým nespravedlnostem. Hlavním důvodem vysídlení byla často jen

příslušnost k jiné než polské národnosti a pravoslavné nebo řeckokatolické církvi. I když hlavní akce byly ukončeny ještě v létě 1947, ještě do roku 1950 docházelo k drobným vojenským operacím a vysídlování obyvatel.

Akce Visla byla diskutabilní; na jedné straně sice zajišťovala svrchovanost Polska ve východních oblastech po vytvoření nových hranic, na straně druhé však při ní docházelo k nespravedlivému vysídlení množství obyvatel. Odcházeli pouze s minimem majetku a jejich rozmístění na nová území znamenalo často také zpřetrhání původních rodinných a místních vazeb. Pochybení v jednání s ukrajinským obyvatelstvem při Akci Visla bylo uznáno polským ministerstvem vnitra už v roce 1956, odsouzena byla v roce 1990 Polským sejmem a v roce 2008 společným komuniké prezidentů Polska a Ukrajiny. Tragická na těchto událostech je mimo jiné i skutečnost, že křivdy tu páchali Slované na Slovanech. „Společné dějiny bývají nejen zdrojem poučení, ale i ložiskem starých, často vzájemných křivd. Nic na tom nemění fakt, že tu šlo o společné dějiny dvou nebo tří slovanských národů. Často totiž byly tragickým opakem či karikaturou deklarované slovanské vzájemnosti, solidarity a družby“,

napsal ve své aktuální úvaze publicista Vladimír Jancura ve slovenské Pravdě.

Jedním z deportovaných rusínských občanů při Operaci Visla byl například slavný lemkovský naivní výtvarník Nikifor Krynicki (1895–1968), autor mnoha okouzlujících obrázků. Jeho umělecký význam byl objeven až těsně před smrtí. Kvůli deportaci i psychickým problémům trvalo velice dlouho, než byla definitivně určena dokonce i jeho identita. O životě a tvorbě Krynického natočil hraný film *Můj Niki* polský režisér Krzysztof Krause a zvítězil s ním v roce 2005 na karlovarském filmovém festivalu.

ap (s využitím údajů z Wikipedie)

Pravoslávie na Podkarpatsku

Dokončení statí z č. 1/2017

Do Prahy mal byť prizvaný „uniatský duchovný, ktorému bude nariadené zahájiť uniatské bohoslužby v glagolskej reči, čím chce sa pravoslaviu a práve tak československej cirkvi zasadiť prvá rana. Vatikán podľa tejto správy počítal s tým, že zavedenie „glagolskej reči do bohoslužieb v niektorom z pražských kostolov, bude mať značný vplyv proti šíreniu československej cirkvi a pravoslavia. Na Podkarpatskej Rusi mala byť založená tzv. „Oborona viry“, ktorej činnosť má za úlohu „postaviť hrádze proti pravoslaviu a viesť toto v evidencii. Táto „Oborona viry“ mala byť zložená z gréckokatolíckych duchovných a laikov a vo Vatikáne mala mať svojho zvláštneho referenta. V dôsledku týchto pápežských opatrení sa tak na Podkarpatskej Rusi očakávali nové náboženské nepokoje a úlohou štátnej správy v nich malo byť dozeranie na to, aby „tieto boje vedené boli v rámci zákonom určenom.“

Koncom septembra 1923 sa viceguvernér Podkarpatskej Rusi Petr Ehrenfeld zúčastnil pravoslávnej bohoslužby v drevenej cirkvi (pravdepodobne pri príležitosti jej vysviacky) v obci Merešnica, na ktorej ho očakávalo obyvateľstvo zo 6 obcí. Na tejto slávnosti viceguvernera privítal biskup Veniamin/Benjamin (Fedčenko) – menovaný arcibiskupom Sawatijom, ktorý vyhlásil, že obyvateľstvo Podkarpatskej Rusi má byť vďačné Bohu za to, že sa „dostalo k republike.“ Vlada Veniamin/Benjamin (Fedčenko) ďalej vyzval ľud, aby sa zdržal násilností, ničenia majetkov a zabíjania chrámov, pričom sa odvolal na náboženskú slobodu zakotvenú v ústave. Zároveň požiadal viceguvernera, aby prezidentovi a československej vláde tlmočil „plnú oddanosť duchovenstva a pravoslávnych veriacich. Na ko-

nec dopisovateľ Slovenského východu dodal, že tento prejav je úplne iný, ako chovanie gréckokatolíckeho biskupa Antona Pappa, ktorý sa vôbec netajil svojimi sympatiami k Maďarsku.

Cestu arcibiskupa Sawatija (Vrabec) po Podkarpatskej Rusi sledovali aj v užhorodskom gréckokatolíckom tlačovom orgáne Blahovistniku, v ktorom napísali, že veľkoruskú agitáciu teraz nahradila agitácia česká, nakoľko arcibiskup Sawatij (Vrabec) i protopresbyter Dr. Miloš Červinka sú Česi. Celé pravoslávne hnutie tak podľa Blahovistníka čaká prestup do československej cirkvi, čo malo dokazovať aj uvádzanie českých sviatkov do pravoslávneho kalendára, ako napr. sviatok sv. Mečislava či sv. Ľudmily. Tieto informácie sa však ukázali ako zavádzajúce nakoľko sa 1. novembra 1923 v Užhorode konalo zhromaždenie pravoslávnych cirkevných obcí na Podkarpatskej Rusi, kde sa tieto cirkevné obce prihlásili k československej pravoslávnej cirkvi.

K prameňom sporov medzi gréckokatolíckou a pravoslávnu cirkvou a aktuálnym otázkam bol v Slovenskom východe venovaný článok v roku 1924. Pravoslávna cirkev podľa tohto periodika spočiatku zaujala hlavne oslobodením od všetkých povinností a prejavovala silný národný cit. Ako však napísali: „Prvá zásada postupne padá, tiež i pravoslavní kňazi chcú byť so svojimi rodinami živí a preto sú nútení žiadať poplatky od veriacich. Za to však pravoslavní kňazi sú bližšie k ľudu, ako aristokratická, uniatská duchovenská kasta a tým osilnený ich vliv na ľud. Je faktom, že unii najviac škodí uniatské duchovenstvo na čele s biskupom. Poukazované bolo na výhody gréckokatolíkov – ich početnosť, podporu Ríma ako aj vyššiu vzdelanosť ich duchovenstva. Negatívnymi zjavy v pravoslávnej

cirkvi zase boli nedostatočná kvalifikovanosť kňazov, rozvrátené pomery v „materskej cirkvi ruskej“ a jurisdikčný boj medzi Carigradom a Belehradom o Podkarpatskú Rus. Prostredníctvom arcibiskupa Sawatija (Vrabec) spadala Podkarpatská Rus pod jurisdikciu Konštantínopola a na základe toho bol v Užhorode vymenovaný biskup Veniamin/Benjamin (Fedčenko). No prívrženci srbského biskupa Dositeja (Vasić) neboli spokojní s touto jurisdikciou a vo svojich snahách nachádzajú podpory u českých srbofilov. V článku bolo v závere poukázané na neustále násilnosti medzi oboma cirkvami, aj keď bol čiastočne badateľný zásah biskupa Veniamina/Benjamina (Fedčenko), ktorý chcel sporné otázky riešiť s gréckokatolíckym biskupom Antonom Pappom – ten však akékoľvek jednania odmietol. Dôležitá tak bola činnosť guvernera Podkarpatskej Rusi Dr. Antona Beskida v urovnávaní týchto sporov, no zároveň aj postoj Vatikánu, od ktorého závisel postoj gréckokatolíkov na Podkarpatskej Rusi. Článok sa končí konštatovaním, že tento spor môže byť vyriešený jedine prevedením úpravy pomerov medzi štátom a cirkvou.

Z doterajšieho bádania vyplýva, že denník Slovenský východ v prvej polovici dvadsiatych rokov 20. storočia považoval otázku pravoslavia za marginálnu záležitosť a nevenoval tejto téme patričnú pozornosť. V súvislosti s pravoslávím sa pritom vôbec nebrala do úvahy možnosť obyvateľstva zvoliť si vieru slobodne či už zo sociálnych alebo národnostných dôvodov. Aj napriek uvedeným skutočnostiam môžeme denník Slovenský východ považovať za významný zdroj poznania o vnímaní pravoslavia, resp. pravoslávneho hnutia na území ČSR v nami sledovanom období.

JAN KOVAČIČ

O Jaroslavu Zatloukalovi a pravoslavném kostelíku

Řada známých českých literátů nám přiblížila Podkarpatskou Rus tak, jak jsme ji dosud nepoznali. Vzpomeňme na Ivana Olbrachta, který část svého díla sice podbarvil sociální, až stranicky pojatými tématy, ale o Podkarpátě psal jinak. Lze si připomenout i jiného spisovatele, Jaroslava Zatloukala. Je škoda, že ve výčtu jeho díla se často zapomíná na knihu Podkarpatská Rus. Je to podle mého názoru dílo velmi záslužné, plné zajímavých faktů o Podkarpatské Rusi. Chce-li se čtenář seznámit s touto součástí první republiky od historie až po volební výsledky politických stran koncem třicátých let, nenajde knihu zasvěcenější. Daroval jsem ji Ivanu Latkovi s věnováním, které mi tam autor vepsal. Dávám ji těm lidem, jimž patří, necht' je provázena duchem československo-rusínského přátelství. Originální vydání je vzácnou relikvií pro milovníky Podkarpatské Rusi; zůstává však uchována i v podobě nedávno vydaného reprintu jako dostupná publikace. Stalo se to díky úsilí česko-rusínských přátel. Snad kniha poslouží těm, kteří se chtějí seznámit s touto zemí hlouběji.

Zatloukal byl po válce mým profesorem na gymnáziu v Brně. Mám na něj hrst vzpomínek, pokud mi to paměť ještě dovolí. Napoví něco o tehdejší době. Tenkrát, před únorem 48, byla studentská mládež proti dnešku nesrovnatelně víc angažovaná ve vnitřní politice, dělila se podle politických stran. Často byla v opozici na vysokých i středních školách proti svým pedagogům. Ani v naší třídě tomu nebylo jinak. Pravicově naladěné studentstvo nemilosrdně deptalo v diskuzích i našeho profesora, jenž inklinoval tradičně ke komunistům. Nezapomenu

na jeho zklamaný obličej, když mě zahlédl v řadách opozičních studentů. „I ty k nim patříš?“ prohodil bez nadšení.

Nebyl jsem mu lhostejný od doby, kdy ode mne slyšel příhodu, jak jsem coby sedmiletý

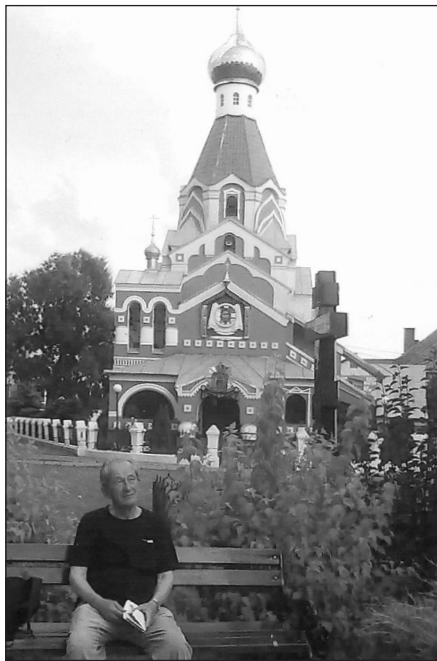

Foto archiv Jana Romana

Autor v Užhorodě

školák uprosil v Užhorodě strážného, abych mohl vidět vězně v místní šatlavě. Líbila se mu drzost malého kluka a zároveň i pochválil dobrosrdečnost rusínského bachaře, který mi vyhověl.

Zatloukal byl svérázný učitel, výklad předmětu doprovázelo jeho rychlé chození po třídě. Jakoby měl obavu, že kdyby se zastavil, unikne mu nějaká závažná myšlenka. Jistě ho rmoutilo, že jeho pedagogický vliv ve třídě stojí na vratkých základech, stál politicky téměř sám proti celé třídě.

Stále častěji dostával na svou pátravou otázku, kde jsou scházející studenti, kteří ve třídě chybí, stejnou odpověď: Jsou zavřeni na Cejlu. Kývl na to jen hlavou, někteří spolužáci rozluštili z jeho brumlání větu – co z nich jednou bude? Někteří z nás se ho tázali, kde je pravda. Dospělí tehdy přehlušovali svá svědomí sloganem, že když se kácí les lítají třísky. A mladým zůstal jen údiv, čemu ti moudří dospělí věřili!

Po dlouholeté nepřítomnosti ve svém rodném městě jsem s potěšením uvítal, že jakýkoliv stavební ruch se města nedotkl a přivítalo mě v podobě, v jaké jsem je znal. Zastavil jsem se také u svého oblíbeného kostelíka, který mě kdysi vítal při cestě do školy.

I kostely mají své osudy. Tato původně pravoslavná svatyně sloužila - jak jsem se tu o tom též zmínil - jako Muzeum ateizmu. Před časem se u mne při fotografování zastavila jistá už nemladá žena s ohromující informací, že v tomto božím stánku po válce věznil sovětský režim obyvatele, kteří odmítali při plebiscitu souhlasit s připojením země k SSSR. Nyní se v tomto krásném kostele nad řekou, který tu stojí mimo turistický hlavní proud, konají pod svatými ikonami libovolné obřady. Už samozřejmě bez povolení namyšlené komunistické věrchušky. JAN ROMAN

KRÁTCE ODEVŠAD

* **Pocťa Komenskému v Mukačevu** Koncem letošního března (28. 3. 2017) byla v Mukačevu odhalena pamětní deska J. A. Komenského. Projekt finančně podpořili hejtmán Pardubického kraje JUDr. Martin Netolický, PhD, členové Klubu TGM, Užhorodské společnosti české kultury J. A. Komenského a Užhorodského spolku Slováků. Odhalení památníku se zúčastnili mj. konzul ČR ve Lvove Igor Šebo, který přednesl projev, ředitel Fondu VIZA Volodymyr Čubirko, PhDr. Jan Šímek, pracovník Pedagogického muzeu a Knihovny J. A. Komenského v Praze, ředitel MDU Ivan Kušnir, regionální politici atd. Na závěr zazpívaly několik českých písní děti z místní střední školy č. 6, v níž se vyučuje čeština (finančně i knihami jí pomáhá Kraj Vysočina a Klub TGM v Užhorodě). (il)

* **Rusíni na Ukrajině mají být uznáni!** Na ukrajinském portálu Ukrinform byl publikován rozhovor s poslancem Františkem Šebejem, předsedou zahraničního výboru slovenského Parlamentu a členem koaliční strany Most – Híd. V obsáhlém rozhovoru se poslanec vyslovil pro uznání rusínské národnosti na Ukrajině. Připomněl, že na Slovensku mají Rusíni jako národnostní menšina přiznána všechna práva, včetně používání rodného jazyka, vzdělávání, kultury atd. Skutečnost, že na Ukrajině dosud nejsou Rusíni uznáni jako národnost, považuje poslanec za problém, odporující lidským právům i národní identitě historicky „starobylého národa“.

* **Dokument o slavném Rusínovi** O rusínském bojovníku ve druhé

Kresby Fedor Vico

světové válce Michaelu Strenkovi vznikl nový dokumentární film *Chlapec, který chtěl být prezidentem*. Autorem snímku, jenž měl před několika týdny premiéru v Košicích, je slovenský dokumentarista Dušan Hudec. Film je určen především mladé generaci. Strenk se narodil se v rusínské vesničce Jarabina ve spišské oblasti, odkud se jako šestiletý odstěhoval s rodiči do USA. Vystudoval v Pensylvánii a v říjnu 1939 se přihlásil do americké námořní pěchoty. Padl 1. března 1945 po zásahu šrapnelem z americké lodi a je pohřben na Arlingtonském národním hřbitově poblíž Washingtonu, kde pohřbívají také americké prezidenty. Michael Strank se proslavil díky záběru fotografa Associated Press, Joea Rosenthala, který zachytil vztyčení americké vlajky na ostrově Iwo Jima. Snímek se stal předlohou známého památníku Iwo Jima (Marine Corps War Memorial), největšího bronzového sousoší na světě.

ap

Родный край

Додаток до новинки Podkarpatská Rus

Не люб свій народ
зато, же є славный,
але зато, же є твій.

Александр Духнович

Добрянський на сцені театру

ПЕТРО МЕДВІДЬ

Театер Александра Духновича в Пряшіві як свій вклад до Року Адольфа Добрянського, оголошеного Округлим столом Русинів Словенська принавернув до свого репертоару пєсу Карола Горак під назвов Адольф Івановіч Добрянський - Зоря на небі, над головов штранг. Обновлена премєра одбыла ся на сцені нашого єдиного профєсiонального театру на світі 31-го марца 2017-го року.

„Фрагменты зо жывота визначного русиньского будителя. Пєса до-туплять ся головню аспектів великодержавной політики різних європейских прямовань в 19-ім століттю, котры із нашого погляду являють ся як млинське каміня на роздроблїня малых народів і народностей,“ пише ся в анотатїи обновленої інсценатїи.

Пєса зроблена на жадость Турока-Гетєша

Театер Александра Духновича пєсу визначного словацького драматика Карола Горак наштудовав іщі у 2003-ім році. Тлумачїня той пєсы в тім часі робив драматург театру і представлїня, днєсь вже небогый Василь Турок-Гетєш, режїио ся під Добрянського підписав Матуш Ольга, котрый уж перед тым співпрацовав з нашим театром, і тотя співпраца продовжує доднєсь. Сцену втотды зробив днєсь так само уж небогый Штефан Гудак а музику мав на старости Норберт Боднар.

Цїлий проєкт бив думков як раз Василя Турока-Гетєша, котрый пожадав Горак, жебы таку пєсу написав. Сучасник словацьких будителів Штура і Гурбана, бив за думками Турока прецеденсом уж у своїм мені. „Адольф, мено чїсто німецьке, Івановіч зясь руське. Сын священника і Німкы з Левочі бив виходно-западным конгломератом і душевно. По вітцїови виходно справедливый, по матери зо западным чутїом про точности і культуру работы,“ повів у 2003-ім році Турок-Гетєш.

Карол Горак жадость драматурга Театру Александра Духновича прийав і написав пєсу, котра ся пак дістала на сцену русиньского театру. Выштыко, што в пєсі Горак находить ся є заснованє на конкретных історичных фактах. Інсценатїя має дві часовы ровени. Тотя реална одогравать ся у львівскім арешті, де 65-річний Добрянський чекать на свій судный процес, в котрім му грозить кара смерті, кідьже власти хотїли ся го збыти. Друга ровень - то ремінісценції без часу і простору. Будитель в тїй ровені споми-нать на свій жывот, припоминая собі свою матір, жену, діти, ключовы моменты. Добрянський, на которго в тім часі як кїбы забыло ся і ніхто го не оспівує, в тїй ровені воює сам зо собов, зо своїм плодным жывотом.

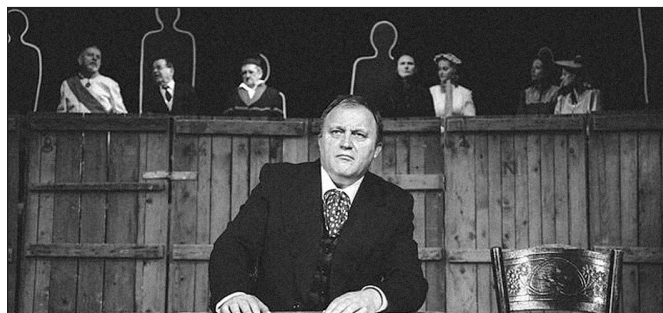
Процєс як основа пєсы

Жебы добрі зрозуміти пєсі, є потрібне припомянути собі, на чім збудовав інсценатїю Карол Горак і што ся стало головнов темов театралного представлїня.

Добрянський в 70-ых роках 19-го століття почас свого перебування в Чертіжнім заміряв ся на співпрацу з Русинами Галичїны. У Львові собі на нього добрі памятали іщі з револючных років (1848). Втотды Добрянський пропонував зєдїняня галицьких і підкарпатських Русинів до єдного вєсодєства. В році 1881 ся Добрянський переселив до Львова і зачав там співпрацовати із галицькыма народовцями. О рік пізніше го вєдно з його дітков Ольгов і дакілько далшкыма львівскыма народовцями обвинили із вєлєзрады і панславїзма. На основі того їх поставили перед суд.

Судный процес бив выконштруованый а заміряный головню на його дівку Ольгу, котру означили угорьскы власти за русофілку і довншый час єї слїдовали в Чертіжнім на Добрянських панстві. Наконєць на ню, Адольфа Добрянського і далшых девять людей угорьскы уряды під вєджїным міністерьского прєдєсєды Коломана Тїсы выдали затыкач і поставили їх перед суд. Обвинили їх, же мали приготовлєный план як одторгнути од монархїи Галичїну, Буковину і северне Угорьско.

„Добрянський бив цїлий шість місяцїв у розелїдкуючїм арештованю. Суд проходив од 12-го юнія, до 29-го юлія 1882-го року. Кідь Адольфови Добрянському прочїтали обжаловбу, зосновану угорьскым міністерьским прєдєсєдом Тїсом, в котрім го обвинив із вєлєзрады, обжалованый ся бравив словами: „Тїса бив скорїше вєлєзрадником Угорьска, бо я бив свідком, як під Вїлагошом пропонував угорьску коруну російскому царьови.“ Наконєць бив Адольф Добрянський по голосованю судного тїбуналу освободжєный, кідь із дванадцятїох голосів было єденадцять за його невинув,“ пише в книжцї Адольф Івановіч Добрянський, визначный репре-зентант Русинів 19. стороча автор Мілан Ясик.

Карол Горак в інсценатїи Адольф Івановіч Добрянський перевязав людську історію із сполочєнськым дїньом визначного будителя. Пєса є написана як інсценатїя конкретной сїтуації чоловіка, котрый мав крас-ный жыветный проєкт - свободу славянських народів в Угорьску, по условїя запрїчинили, же міцны світа го лєм высали і знеужыли. Зо суду із Добрянськым Горак зробив центральный інсценачный ключ до цїлої судьбы Добрянського.

Обновлена премєра

На обновленій премєрі театер не мінив нич, што мінити не мусив. Пєсу пришов з драматїчным колектївом знова поставити режїєр Матуш Ольга. Сценїчна декоратїя і музика зїстали тоты самы. Правда, змїнила ся пер-сонална сїтуація в театрі, дакотры акторы уж не суть членами колектїву, і так простор в окремых ролях дістали і новшы, молоды акторы. Головну роль - Добрянського, і тепер грає Євгєній Либєзник. Як раз він нале-жить до остатньої генератїи акторів Театру Александра Духновича, котры іщі здобыли свою освіту на кїївскім інштїтуті Карпенка-Карого, што давало в чєхословацькїм а пізніше словацькїм театралнім просторі нашій профєсїоналїи інштїтутїи окремый неповторный колорїт.

Як Либєзник повів про словацькый денник Korzár, пєса є про нього інтєресна тым, же чоловік мусить вєступити до жывота конкретной особ-ности.

„Через себе спробовати тоты його думкы і то, што робив, зрозуміти, чом то так робив. В тім є то барз інтєресне, глядати тоты імпульзы, што го вело ку тому ці іншому. Вельо справ єм зрозумів, чом суть люди такы великы. Они нєлєм знають, што хотять, але знають і то, як то зробити. І я єм зрозумів, же много справ не знам,“ конштатовав актор театру.

Пєса і як форма освіты

Карол Горак має за собов подобны пєсы з нетрадїчным поглядом на вы-значных словацьких будителів - Заборьского, Штура, Краля, Гробоня. Пропозїцію Турока-Гетєша прийав і зато, же з русиньскым будитєлем є в многім согласный. За його словами вєдє словацьких будителів не зоха-било по собі діло такого характеру, як Добрянський. Но вызов написати пєсу про нього то было бїзовню і зато, же о тім визначнім чоловіку, котрый воював не лєм за права Русинів, але і далшых славянських народів, ся нєлєм серед словацькой, але нажаль і русиньской громады аж так вєдєло не знать.

І кідь сам Горак при премєрі пєсы у 2003-ім році повів, же не намагав ся зробити фактографїчний реферат, або дїдактїчну пєсу, фактом зїста-вать, же як раз тотя пєса бы не мала зїстати лєм якымсь припомянутым собі Року Адольфа Добрянського в рамках прїяшївской театралной сцєны, але могла бы быти і формов освіты, так про Русинів як і про Словаків.

Пєса є добра про каждого, кого інтєресує історїя, нашы визначны особ-ности. В слїдуючїх днях театр з Добрянськым піде і до Свіднїка, де буде проходить 5-ый річний Фєстївалу культури Русинів Словакіи. Мам надїю, же то не буде єдинє представлїня мїмо домашньої прїяшївской сцєны, а же по театралных вакатїях театер заграє тоту пєсу і в далшых русинь-ських сєлах ці мїстах, як про дорослу публїку, так і про штудєнтів середніх школ. Бо як раз Адольф Івановіч Добрянський - Зоря на небі, над головов штранг є добров, ненасїлнов і інтєреснов формов, як людям приблизкити велику особность, котра вышла з русиньского народа, на котру бы ємє мали быти горды і не забывати на ню.

Najdu své dávné příbuzné?

Již delší dobu se snažím najít příbuzné svého dědy. Jan (János) Fehér se narodil 8. 2. 1894 v Nerejově, okres Berehovo, manželům Jánosi Fehéroví (narozeneému 24. 5. 1852) a Hermíně rozené Vargové (narozené 2. 2. 1858), bytem Berehovo, Bertalanova ulice číslo 623. Za kmotry při křtu 11. 2. 1894 mu byli Antonín Kéleš a Rozálie Tégliová. Křest vykonal Dr. Pavel Zahoray.

Děda se vyučil tiskařem. Na sklonku války se jako voják-tiskař seznámil se svojí budoucí ženou Irenou Danielewiczovou, narozenou 3. 3. 1901 v Kališi, se kterou se po válce přestěhovali do Prahy. V letech 1921–1940 se jim narodilo 12 dětí. Měli 20 vnoučat, kterým je dnes již více než 60 let. Děda zemřel 25. 7. 1951 v Rumburku. Proším o pomoc nebo radu, každého, kdo by měl nějakou informaci, jestli na Podkarpatské Rusi žijí nějakí moji příbuzní.

Dr. Miroslav Fehér

miroslav.fehér@seznam.cz

Výročí

Dne 28. březnu tomu bylo 15 roků, kdy se konalo odhalení pomníku TGM v Užhorodě. Mám na to silné vzpomínky. Nejdolejší bylo, když jsem dal paní ředitelce školy v Koločavě medaili TGM - ta radostným dojetím málem plakala.

Jan Kruml

Předmět: Růžová ulice

Korespondence, jejíž část níže uvádíme, je v této chvíli už vlastně neaktuální; otiskujeme ji hlavně proto, že máme opravdu radost z kladného výsledku malého pátrání prostřednictvím časopisu. Nové jméno Růžové ulice byla díky našemu čtenáři odhaleno, oba autoři dopisů se už před časem domluvili, pan Hons s maminkou navštívili Podkarpatskou Rus (viz fotografie), a jak nám oznámili, chystají se tam zas. Přejeme jim dobré pořízení a šťastnou cestu. (red.)

Zpráva pro pana Honse

Všiml jsem si vašeho dotazu v časopise Podkarpatská Rus 4/2016. „Růžová“ ulice se dnes jmenuje L. N. Tolstého, v budově školy je nyní prokuratura. Růžová se jmenovala proto, že tam kdysi kvetly japonské třešně. Ty stromy už jsou pokácené a je tam nová výsadba.

Přeji vám i vaší mamince příjemnou cestu!

O. Brabec

Autor dopisu s maminkou na Podkarpatské Rusi.
Foto archiv O. Honse

Růžová ulice

Dobry den pane Brabce, ani nevíte, jakou jste mi udělal radost.

Cestu jsme již absolvovali, školu ale zatím nenašli. Pokud bude maminka OK, pojedeme znovu.

Otakar Hons

Ukrajinské muzeum?

Dopis ministru kultury SR

Vážený pan Mgr. Marek Maďarič, ministr kultury Slovenské republiky
Jsme občané ČR a bedlivě sledujeme vývoj kolem muzea ve Svidníku, které nese ve svém názvu přívlastek „ukrajinské“. Muzeum jsme navštívili, někteří z nás dokonce opakovaně, ale nic ukrajinského jsme v něm nenašli! Snad kromě knih, které se prodávají v pokladně muzea. Naopak všechny exponáty se vztahují k rusínské menšině východního Slovenska. Zejména si ceníme jedné z prvních písemných památek v rusínském jazyce – dopisu zbojníků bardějovským měšťanům. Nejsou to snad dostatečné důvody pro pojmenování svidnického muzea v souladu s realitou?

Proto si Vás, vážený pane ministře, dovoluujeme požádat, abyste této otázce věnoval svou pozornost a podnikl odpovídající kroky.

Mgr. Petr Dobrý, Pardubice,

Jan Kasič, Pardubice,

Vlastimil Novotný, Pardubice,

JUDr. Petr Šáda, Bořice, člen SPPR,

Miroslav Verner, Dašice, člen SPPR

Váš časopis je zdrojem informací i příběhů

Som dlhoročným čitateľom časopisu Podkarpatska Rus a zároveň jeho fanúšikom. Aj keď som Rusín z teritoria dnešného Slovenska, váš časopis je pre mňa zdrojom nepoznanych informácií, príbehov, fotiek a inšpiráciou pre moj „rusínsky život“. Vďaka vám! V poslednom čase som si však všimol, že takmer v každom čísle v rubrike odoziev čitateľov sa objavujú bezbrehé prokremelské slova. Napr. niektorým čitateľom už začalo vadit aj to, že renomovaný profesor Ivan Pop začal písať, čo sa odohrávalo na Podkarpatskej Rusi počas násilného pripojovania k Sovietskemu zväzu. Tito čitatelia z toho odvodzujú, že je to útok na súčasnú Moskvu. Aká je v tom logika a súvislosť? No, ak nejaká, tak len tá, že ich (tých čitateľov) nekritický a neracionálny obdiv voči súčasnej politike Kremľa je hotovou diagnózou a všade už vidia útok na nimi obdivovanú politiku V. Putina. V tomto kontexte som veľmi rád, že redakcia drží vecnú a racionalnú líniu a nebojí sa pomenovávať veci, aké sú: t.j. že aj imperiálna politika Moskvy (voči Ukrajinu), ako aj odmietavá národnostná politika Kyjeva voči Rusínom, sú skázočné javy jak pre Rusínov, ako aj sui iuris.

Viktor Petrašovský, Humenné

Putovanie za historickým osudom busty T. G. Masaryka

Pan inžinýr Gallik ze Sniny průběžně informoval naši redakci o překvapivém, hlavně však cenném nálezu podstavce sochy T. G. Masaryka ve Velkém Berezném. Kvůli tomu nálezu začal pátrat i po životním osudu a místě hrobu sochařky Oleny Mondičové. Dohodli jsme se, že o nález i dalších souvislostech napíše zvláštní článek, což laskavě učinil. Otiskneme jej i se zajímavou fotodokumentací v příštím čísle, nyní uvádíme aspoň malou „ochutnávku“ jeho zajímavé stati. (red.)

Rieka Už vo Veľkom Bereznom takmer po ôsmych desiatkach rokov vydala zo svojho dna dávnu minulosť. Je ňou kamenný podstavec, na ktorom bola osadená busta prvého československého prezidenta Tomáša Garrigua Masaryka. Patril medzi najvýznamnejšie osobnosti moderných slovenských a českých dejín. Bol pedagógom, vedcom, filozofom, humanistom, sociológom a v neposlednom rade významným politikom.

Ing. Roman Gallik,
vedúci odboru KR OÚ Snina

Rusínská svatba

Půvabné oznámení o sňatku Marty Paulové a Ladislava Lojky, členů souboru Skejušan, oznamovalo datum obřadu (22. 4. 2017), a hlavně naznačilo, že to nebude tak docela obyčejná svatba. A také nebyla! V kostele v Mojžtři a posléze ve společenských prostorách se odehrálo pravé rusínské svatební veselí. A protože paní Marta, nyní Lojková Paulová, je nejen moderátorkou akcí Skejušanu, ale také jejich pilnou a pečlivou fotografkou, a také proto, že ji máme rádi, uveřejňujeme snímek z této pěkné svatby v rusínském duchu. A samozřejmě přejeme novomanželům hodně štěstí, porozumění a pohody ve společném životě. (red.)

Foto archiv Marty Lojkové Paulové